

Mededelingen Heemkundige Kring Groot-Haaltert - 3-maandelijks ledenblad
21ste jaargang 2001- nr 3

Redactie:

Diepeweg 15, 9450 Haaltert

Erevoorzitter

Veearts Robert Lievens

Voorzitter - Secretariaat

Willy De Loose

053/83.08.81

Bestuursleden:

Denderhoutem:

Edgard Huylebroek

Haaltert:

Geert Boelaert

Marc De Moyer

John Scheerlinck

Heldergem:

Roger De Troyer

William Minnaert

Kerksken:

Joris De Kegel

Documentatiecentrum:

Warandegebouw Sint-Goriksplein 17

9450 Haaltert

Ruiladres:

Diepeweg 15, 9450 Haaltert

Lidmaatschap: 7,50 Euro.

Steunend lid: 12,00 Euro

Rek.nr. 439-5083061-63

Heemkundige Kring Groot-Haaltert

Email:

willydeloose@skynet.be

Website:

<http://come.to/heemkring>

Elke auteur is verantwoordelijk voor zijn/haar teksten. Teksten mogen overgenomen worden mits bronvermelding.

HK Haaltert is lid van het Verbond van Kringen voor Heemkunde Oost-Vlaanderen.

Redactioneel

Vrijdag 8 juni 2001 verkneukelden zich talrijke Oiltjenseinen aan het sappige dialect bij de 10de uitgave van de DF-Dialectquiz '10 ver Oiltjers'. Voor deze jubileumorganisatie kon het Df beroep doen op de actieve medewerking van de Heemkundige Kring. Het quizformulier in het Gemeentelijk Infoblad werd ingevuld door 63 deelnemers. Het aantal foutloze inzendingen bedroeg 34. Paul Fermon had het meeste geluk met de schiftingsvraag en werd nummer één. Verdere rangschikking: Lutgart Van Impe; Marleen De Sutter; Yvette Boon; Maria Stockman; Anne-Mie De Graeve; Lieve Redant; Chris Redant; Roger D'Hont en Herman Gees.

De zaalquiz werd traditiegetrouw een plezante bedoening. De meeste deelnemers hadden weet van 'ne slieje' (broekomslag), 'e vènjel' (schobbejak) en 'e koterolleken' (bijgebouwje), maar pijnigden hun memorie om te achterhalen wat 'outjslojeren' (uitstellen), een 'kriejezete' (accordeon) en 'in schamfelschee' (met een glijp) was. Het was 'ni op veerand geschoteld' en niemand 'es voulj gevallen', er waren ook geen 'drèmmers', 'pasjakroeten', 'vlougen' of 'ploësters' in de zaal, 't was 'pertang' een 'giejel tantafeire'! Het werd een nek aan nek-race en de Oiltjers-kenners volgden in elkaars spoor.

William Van Cromphaut won het nipt van Lutgart Van Impe, Odette Van der Stockt, Maria Stockman en Anne-Mie De Graeve. Met de resultaten van de twee quizen samengeteld behaalde William Van Cromphaut het beste resultaat en mag hij tafelen in het gastronomisch restaurant Apriori.

Naast de drie hoofdprijzen waren er natuurlijk de vele interessante boeken die elke deelnemer kon kiezen. Iedereen oprecht bedankt en wij hopen dat jullie er volgend jaar opnieuw én talrijker zullen bij zijn om te quizen op z'n Oiltjers, 'mor pas op, peiz niet te rap dagge gewonnen zetj want ge meegt mor mossele roepen as'k in d'ouze zetj! In dit nummer wijden wij ook aandacht aan de 100ste verjaring van de belangrijke vergroting van de Denderhoutemse parochiekerk in 1901. Op 17 september e.k. is het 100 jaar geleden dat de vernieuwde kerk ingewijd werd. Gans het dorp stond in rep en roer, althans volgens het uitgebreide persartikel dat verscheen enkele dagen na de plechtigheid.

CRIMINALITEIT IN HET LAND VAN AALST IN DE 18DE EEUW

2.1. Huisdiefstal met en zonder braak

Huisdiefstal zonder braak is absoluut overheersend bij de vermogensdelicten (ca. 38 %). Het was dan ook niet zo moeilijk om iets mee te nemen uit de woonst, in een ogenblik van onoplettendheid vanwege de bewoner. Dit maakte het misdrijf bijgevolg laagdrempelig. De tijdgenoot had daarom te vrezen van vreemden zowel als van bekenden. Indien de bewoner bijvoorbeeld iets ging halen om te drinken bij een geveinsde appelflauwte, kon men hiervan gebruik maken om snel wat geld te stelen³⁹. Ook familieleden waren potentiële gauwdieven: vooral de klein- of schoonzoon maakten gebruik van de afwezigheid der familie om hun zakken te vullen⁴⁰. Vagebonden namen wat ze gauw konden meepakken: een hemd dat lag te drogen en dadelijk werd aangetrokken⁴¹ of bijvoorbeeld een zakdoek, die men greep uit een openstaand raam⁴². Verscheidene keren zien we trouwens in de bronnen hoe hemden, die liggen te drogen op een haag, de lust tot stelen opwekken, en niet alleen van zwervers. Pieter Jan de Meerleere kon niet aan deze verleiding weerstaan, maar hij had pech: de knecht van de bewoners achterhaalde hem. Pieter Jan smeekte vervolgens op zijn knieën om niet uitgeleverd te worden, wat werd toegestaan: hij mocht gaan⁴³. Hier komen we op een aspect dat we voor ogen moeten houden bij het criminaliteitsonderzoek, namelijk de regeling tussen dader en slachtoffer zonder de tussenkomst van het gerecht, wat ook geldt bij andere soorten delicten.

Liet de bewoner uit het Land van Aalst zijn gastvrijheid tonen (of juist zijn goedgelovigheid) door de vreemdeling onderdak voor de nacht te schenken, dan kon de gastheer de volgende dag voor een verrassing komen te staan! Livinus Maesschalk had reeds verscheidene vermogensdelicten op zijn kerfstok toen hij op 2 augustus 1769 van de goedheid genoot van een boer in Nieuwerkerken. Hij had zich uitgegeven voor de zoon van een koopman en stal 1 paar zilveren schoengespen vooraleer hij de benen nam⁴⁴. Dergelijke zaken kwamen we trouwens meermaals tegen.

Inbraak vereiste specialisatie en ervaring, aldus Van Hemelrijck⁴⁵. We zouden dus met meer "professionelen" te maken moeten hebben in de info die de bronnen ons leveren met betrekking tot dit misdrijf. We vonden hier inderdaad meer mensen met juridische antecedenten of die een "beroep" maakten van inbraak. Vooral in de jaren voor de Oostenrijkse Successieoorlog merken we hoe de delinquenten alleen of in kleine gelegenheidsgroepen menigvuldige inbraken pleegden. Dikwijls waren ze al eens veroordeeld en zwierven ze door het land. Pieter de Smet was al door de drossaard van Brabant en te Mechelen veroordeeld voor inbraken. In het Land van Aalst had hij al twee inbraken gepleegd vooraleer men hem uiteindelijk tot de galg veroordeelde⁴⁶. Dit vermogensmisdrijf was tevens minder frequent (19,2 %). Vooral bij nacht en ontij of bij afwezigheid van de bewoners, toen die naar de mis of de kermis getrokken waren, ging men tot de actie over.

³⁹ S. A. A., LvA, nr. 13787.

⁴⁰ S. A. A., LvA, nr. 13814 en nr. 13825.

⁴¹ S. A. A., LvA, nr. 13400, fol. 147.

⁴² S. A. A., LvA, nr. 13400, fol. 147 en nr. 13877.

⁴³ S. A. A., LvA, nr. 13926.

⁴⁴ S. A. A., LvA, nr. 13732, fol. 11-12.

⁴⁵ VAN HEMELRYCK F., De criminaliteit in de ammanie van Brussel van de Late Middeleeuwen tot het einde van het Ancien Régime (1404-1789), Brussel, Verhandelingen van de Koninklijke Commissie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Letteren, 43 (1981), 97, p. 182.

⁴⁶ S. A. A., LvA, nr. 13402, fol. 116-118.

Werd er alleen of in groep te werk gegaan? In iets meer dan 37 % van de gevallen werd alleen gehandeld. Allicht zal de zwervende inbreker minder vlug de aandacht hebben getrokken dan indien hij in groep verkeerde. Werkte men toch in groep, dan ging men veelal met twee of drie man over tot de actie. Soms diende men alleen een oogje in het zeil te houden terwijl de kompanen de eigenlijke inbraak uitvoerden: Niclaes van Wijmeersch kreeg de strop omdat hij op wacht gestaan had bij twee inbraken. De buit werd telkens verdeeld in zijn huis tussen de twee andere spitsbroeders en voor zijn hulp kreeg hij dan een deel van de buit⁴⁷. Voornamelijk in de periode 1700-1759, als het Leenhof ten Stene dus bevoegd was voor de "ghedyde" personen die opgepakt waren op de grote wegen, zien we hoe kleine groepjes vagebonden of zigeuners tot de actie overgingen. Het is opvallend in deze periode dat de weinige inbraken die door het vrouwelijk geslacht werden uitgevoerd alle op het conto van zigeunervrouwen komen.

Toch moeten we oppassen met de interpretatie van het bronnenmateriaal inzake de frequentie van inbraken. Zoals reeds vermeld, werd in 1740 een zwervende inbreker en moordenaar veroordeeld, namelijk Jan Triest. Hij had niet minder dan 19 inbraken op zijn kerfstok, met kompanen volgens zijn eigen bekentenis. Hierbij zou volgens het vonnis een buit zijn verzameld van niet minder dan ca. 64 flessen wijn, 416 el lijnwaad, 1 geweer, 8 rokken, 57 hemden, 1 kazak, 1 "camisoele", 6 hemden, 2 slaaplakens, 1 hekel, 1 geweer en minstens 12 pond en 66 schellingen aan baar geld. Ook boter, garen en vlas werd meegenomen. Bovendien had hij nog een moord gepleegd. Hij werd veroordeeld tot radbraking en confisquatie van goederen⁴⁸. Meteen heeft deze crimineel het hoogste aantal inbraken (én met medeplichtigen) op zijn naam staan. Ook was het zo dat hij gefolterd werd om wat vlotter zijn exploten op te biechten, iets waarmee we eveneens moeten rekening houden bij de beoordeling van zijn activiteiten. Toch valt niet te ontkennen dat 31,4 % van **alle** inbraken tijdens de periode 1736-1747 plaatsvonden. Het Land van Aalst had af te rekenen met een golf van inbraken, voornamelijk uitgevoerd door zwervende criminelen, volgens de archieven van het Leenhof. Natuurlijk moeten we voor ogen houden dat dit puur een afspiegeling kan zijn van een toenmalige gevoeligheid bij het gerecht hiervoor.

In het decennium 1700-1709 kreeg de stad Aalst af te rekenen met een "plaag" van inbraken, vooral door toedoen van het duo Philip Gillis en Joris Cesser of "*Jooris den Enghelsman*". Deze laatste had reeds verscheidene diefstallen en inbraken uitgevoerd en was te Mechelen onder een valse naam reeds tegen de lamp gelopen. In Aalst en omstreken pleegde hij 7 inbraken met zijn spitsbroeder, waarbij onder andere de pastoor van Erembodegem en de Aalsterse stadspensionaris en griffier een bezoekje kregen van hen⁴⁹.

Pastorijen vormden regelmatig het doelwit van inbraken. Francis Van Der Sticht brak in bij de pastoor van Sint-Martens-Lierde op 6 maart 1763 om geld te stelen, maar werd betrapt door de huisknecht. Zijn ouders schreven een gratiebrief voor hun zoonlief die tot de galg was veroordeeld. Het Leenhof sprak zich negatief uit, omdat er de laatste tijd regelmatig inbraken hadden plaatsgevonden in het Land van Aalst, vooral bij pastoors, zoals die van Liedekerke. De Geheime Raad stelde zich evenwel meer clement op en de straf werd omgezet in een geseling, brandmerking en een levenslange verbanning uit de Oostenrijkse Nederlanden⁵⁰.

Ook troffen we enkele inbraken in kastelen en, wat talrijker voorkwam, molens aan⁵¹. Het aanwezige meel en andere voedingsmiddelen wekte de hebzucht op van de dieven. Wat opvalt, is dat het vaak (ex-)werknemers waren die in de molen gingen inbreken.

⁴⁷ S. A. A., LvA, nr. 13402, fol. 146-149 en nr. 13759.

⁴⁸ S. A. A., LvA, nr. 13402, fol. 105-108.

⁴⁹ S. A. A., SA, nr. 1117, fol. 9-52 en 66-70.

⁵⁰ S. A. A., LvA, nr. 13402, fol. 202-205, nr. 13805 en A. R. A., GR, nr. 538A.

⁵¹ Dit zijn niet altijd ook woonhuizen.

De inbraak zelf verliep niet altijd even vlekkeloos. Jacob Waegeman kroop via een ladder op de zolder van de weduwe Joanna Roelant. Zij hoorde gestommel en ging kijken wat er aan de hand was. In zijn ijver om weg te geraken, greep hij echter naast de ladder en kletterde de grond op⁵². Verscheidene keren werden de daders betrapt (zoals ook bij gewone diefstal kon gebeuren). Dit resulteerde wel eens in gevaarlijke situaties: bij betrapting door de weduwe in wiens huis hij aan het inbreken was, verwondde de reeds vermelde Pieter De Smet alias Smidts haar in het gezicht⁵³.

In het woelige begin van de jaren 1790 vonden we ook enige plunderingen (1,1 %). Een gelegenheidsbende van 6 individuen plünderde het buitengoed van een advocaat te Merelbeke. De leider ervan, ene Bernard Dossche, kreeg gratie in 1792, want het slachtoffer moet een gewelddadige aristocraat geweest zijn die tijdens de revolutie vele autochtonen gemolesteerd had, wat bij de terugkeer der Oostenrijkers sommigen tot revanche had aangezet⁵⁴.

2.2. Diefstal van dieren

Bij de Germanen werd dit vergrijp reeds als een “furtum capitale” beschouwd en in het Romeinse recht bij de diefstallen met verzwarende omstandigheden gerangschikt⁵⁵. Paarden werden veelal gebruikt als hulpmiddel in de landbouw, wat het misdrijf des te afkeurenswaardig maakte⁵⁶. Gezien het feit dat onze archieven veelal een ruraal milieu behandelen, vonden we regelmatig dergelijke inbreuken (5,3 %).

Wat opvalt bij de paardedieven is dat het veelal om criminelen ging, die niet aan hun proefstuk toe waren. Dikwijls betrof het vagebonden, al dan niet reeds tevoren veroordeeld en die zich ook bezondigden aan andere (vermogens)delicten. Dit was het geval met Pieter Jacobus Thores en met Pieter Jozef Tange. Beiden hadden nog andere diefstallen en inbraken uitgevoerd tijdens hun criminele loopbaan⁵⁷. Martinus Van Hemelrijk had reeds een geseling, brandmerk en een verbanning tegen hem horen uitspreken door het Leenhof op 12 maart 1743 wegens inbraak en verdenking van diefstal, maar dit weerhield hem er toch niet van om in 1747 en in 1749 een paard te stelen in het Land van Aalst⁵⁸. Ook wie beroepshalve met paarden bezig was, kon een paardedief zijn: Jan-Baptist van Gonsem was als rondtrekkende smid verantwoordelijk voor 3 diefstallen van dit kaliber⁵⁹. Misschien zorgden de strenge straffen die op het stelen van paarden stonden (voornamelijk de galg of een langdurige detentie in het Correctiehuis) er wel voor dat het blijkbaar veelal de “professionals” aantrok.

Ook koeien werden ontvreemd. Veelal gebeurde dit 's nachts: het dier werd uit de stal of uit de weide gestolen en veelal, net zoals bij paarden, zo snel mogelijk verkocht⁶⁰. Dit laatste onderdeel is natuurlijk heling, wat hieronder zal besproken worden. Deze werkwijze was misschien ook wel enigszins een vereiste: een koe die plots opdook bij een delinquent zal waarschijnlijk wel de aandacht hebben gelokt, zeker in de 18^e eeuw. Van Isterdael stelde vast

⁵² S. A. A., LvA, nr. 14016.

⁵³ S. A. A., LvA, fol. 116-118.

⁵⁴ S. A. A., LvA, nr. 14154 en A. R. A., GR, nr. 640B.

⁵⁵ VAN HEMELRYCK F., *op.cit.*, p. 178.

⁵⁶ VAN HEMELRYCK F., *op.cit.*, p. 179.

⁵⁷ S. A. A., LvA, respectievelijk nr. 13402, fol. 178-179, en 13732, fol. 59-60.

⁵⁸ S. A. A., LvA, nr. 13402, fol. 125-127 en fol. 164-165.

⁵⁹ S. A. A., LvA, nr. 13402, fol. 227-228 en nr. 13844.

⁶⁰ Zo stal Marie Watté een koe uit de wei op 23 oktober 1762 en verkocht ze de volgende dag aan een weduwe in Ninove (S. A. A., LvA, nr. 13811). Gerard Schaepe drijver stal zelfs 2 keer dezelfde koe te Bavegem! (Zie S. A. A., LvA, nr. 13999, fol. 1-6).

dat de (groot)veestapel in het Land van Aalst nog slechts 2/3 was van die in het begin van de 17^e eeuw⁶¹.

Pluimvee werd eveneens meegenomen uit de huizen en boerderijen. De zigeuners beschouwden dit zelfs niet eens als een misdrijf: de diefstal van kippen (en katten) was geen vergrijp naar hun normen⁶². Dikwijls werd het pluimvee samen met andere goederen meegepakt: Frans de Meerleer stal bij een pachter te Burst een melkkuip, kippen en 2 kalkoenen⁶³.

Bijenkorven waren blijkbaar ook gegeerd. Anthoon De Vogelaer was een "specialist" in dit verband: hij bezondigde zich 7 keer aan dit vergrijp tussen 1735 en 1746⁶⁴.

2.3. Winkeldiefstal

Bij winkeldiefstallen (met een aandeel van 3,4 %) ging het de dieven of inbrekers voornamelijk om geld, kledij of, vrij vaak, lijnwaad. Over het algemeen werden winkels in een stedelijk milieu uitgekozen (Aalst, Ronse, Oudenaarde, enz.). Men kon interesse veinzen en tijdens het tonen van de koopwaar gauw wat meepakken⁶⁵. De kleermaker Pieter Norbert Gustin ging kant verkopen in een winkel te Ronse. Toen men het geld ging halen voor de kant, graaide hij vlug een stuk stof weg en verborg het⁶⁶. Enkele keren werd ook ingebroken in winkels. De bende van Jan De Smet (zie verder) bezondigde zich eveneens aan winkeldiefstal.

2.4. Diefstal door dienstpersioneel

Dit soort van delict (met een aandeel van 3,4 %) werd als een ernstige misstap beschouwd. Het personeel beroofde hun bazen en hun familie van persoonlijke spullen en geproduceerde goederen. Meestal betrof het kleine sommen geld en textielprodukten. In 1767 vaardigde de centrale overheid een ordonnantie uit die een streng optreden voorschreef bij "vol domestique", namelijk de doodstraf of, bij verzachtende omstandigheden, de geseling, schandpaal of verbanning. De meesters of meesteressen dienden op straffe van boete aangifte te doen bij de gerechtsofficieren. In tegenstelling tot wat de eersten vreesden, dienden zij niet voor de kosten op te draaien en werd geheimhouding verzekerd⁶⁷. Bij de bestraffing viel inderdaad op dat men niet lichtzinnig oordeelde over het feit; veelal werd de geseling, een verbanning of langdurige detentie in het Correctiehuis bepaald. Zo werden 2 dienstknechten voor de diefstal van 5 pond veroordeeld tot respectievelijk 15 en 10 jaar Correctiehuis.⁶⁸

Het misdrijf kwam eveneens niet in aanmerking voor kwijtschelding of vermindering van straf, zoals blijkt uit de zaak van Jan Callez. Toen zijn meesters naar de mis gingen stal hij 55 kronen en wat goud. Zijn ouders schreven een gratieverzoek. Het advies van het Leenhof was positief: het was het eerste misdrijf van de beklaagde, hij was nog jong (20 jaar) en hij was altijd een goede werkkraacht geweest. Bij zijn aanhouding had hij trouwens het geld dat hij nog had terugbezorgd aan zijn werkgevers. Ook de waren die hij gekocht had met het gestolen geld had hij hun geschonken, bij wijze van schadevergoeding. Blijkbaar moet de Geheime Raad niet (helemaal?)

⁶¹ VAN ISTERDAEL H., *art.cit.*, p. 293.

⁶² Zie ook DESMET L., *op.cit.*, p. 214.

⁶³ S. A. A., LvA, nr. 13732, fol. 162-163.

⁶⁴ S. A. A., LvA, nr. 13402, fol. 143 en nr. 13760.

⁶⁵ S. A. A., LvA, nr. 14078.

⁶⁶ S. A. A., LvA, nr. 13966.

⁶⁷ R. O. P. B. A., deel IX, pp. 332-333, 23 juli 1767.

⁶⁸ S. A. A., LvA, nr. 13732, fol. 37-39.

vermurwd zijn door dit advies. Op 21 september 1772 bepaalde het vonnis een geseling en een verbanning voor 5 jaar uit de Oostenrijkse Nederlanden.⁶⁹

2.5. Heling

Ook (poging tot of verdenking van) heling kwam niet zo veel voor in onze bronnen (4,1 %). We denken dat dit komt omdat veel dieven blijkbaar voor eigen gebruik stalen, dus bv. kleren, die relatief duur waren, om zelf aan te trekken, en niet voor commerciële doeleinden. Zoals we bij diefstal van dieren reeds uiteenzetten, was het meestal de dief zelf die overging tot heling. Ook bij andere diefstallen was dit zo. Diefstal en heling gingen hand in hand, zoals ook Roets voor Gent al opmerkte⁷⁰. Dit verliep niet steeds van een leien dakje: meermaals was het zo dat bij het aan de man (pogen) brengen van de buit de delinquent gevat werd⁷¹, of toch alleszins de benen diende te nemen om uit de handen der justitie te blijven. Adriaen La Fort moest zich om deze reden tweemaal uit de voeten maken⁷².

Wie fungeerde er dan als heler, zonder het goed zelf ontvreemd te hebben? We vonden (vermeende) bordeelhouders,⁷³ vrouwen van dieven en inbrekers⁷⁴ of kompanen van de dieven. Nemen we de casus van Jozef Van Erpe, die met de zwervende dief Louis Buez samenwerkte, als voorbeeld. Van Erpe diende 6 weken in de gevangenis door te brengen, terwijl zijn spitsbroeder, de uitvoerder van de diefstal, 5 jaar Correctiehuis kreeg wegens zijn (valselijk) bedelen en diefstallen⁷⁵. Heling werd veelal met verbanning of enkele jaren in het Correctiehuis bestraft.

2.6. Houtdiefstal

De bossen uit de regio hadden regelmatig te lijden onder illegale houtkap (3,4 %). De centrale overheid vaardigde in 1744 een plakkaat uit ter beteugeling van de akkerschade en illegitieme bosschending. Wie zich hout toeëigende zonder toelating diende een boete van 12 pond te betalen; indien dit 's nachts gebeurde werd het bedrag verdubbeld. Kon de boete niet betaald worden, dan diende men 3 uur aan de schandpaal te staan met een deel van het gestolen hout. Bij recidivisme gold een geseling, brandmerking en een verbanning voor 10 jaar uit het desbetreffende rechtsgebied. De gerechtsofficieren dienden huiszoekingen te ondernemen om aldus mogelijke illegale buit uit het bos te ontdekken⁷⁶.

Wij vonden voor de bestudeerde periode quasi alle gevallen van "boschdieverij" in de periode 1760-1795. Dat we ze vooral dan aantreffen, hoeft geen verwondering te wekken. Het is immers pas in 1760 dat het Leenhof de bevoegdheid verkreeg over de inwoners der heerlijkheden uit het Land van Aalst waarover met de plaatselijke heren een akkoord was gesloten over de overname der strafrechtelijke vervolgingen⁷⁷. Groen hout, opgaande bomen of plantsoenen kappen zonder toelating, om te voorzien in de eigen, plaatselijke behoeften of voor commerciële doeleinden, was een plaatsgebonden vergrijp en aldus een misdrijf dat pas na 1760 kon berecht worden voor het Leenhof. Bij Jan Baptist Ronsse uit Mater werd plantsoen

⁶⁹ S. A. A., LvA, nr. 13732, fol. 32 en nr. 13876.

⁷⁰ ROETS A.-M., *op.cit.*, p. 34.

⁷¹ Zoals Geraert Schaepprijver toen hij een gestolen koe ging verkopen in Herdersem: S. A. A., LvA, nr. 13999, fol. 1-6.

⁷² S. A. A., LvA, nr. 13999, fol. 25-26.

⁷³ S. A. A., SA, nr. 1119, fol. 28 en fol. 32-33.

⁷⁴ S. A. A., SA, nr. 1119, fol. 77.

⁷⁵ Zie S. A. A., LvA, nr. 13732, fol. 129 en nr. 14079.

⁷⁶ Placc. v. VI., deel V, pp. 1049-1055, 30 januari 1744.

⁷⁷ VAN ISTERDAEL H., Kasselrijleenhoven, ..., p. 526.

bevonden dat het merk droeg van de abdij van Ename. Samen met ander hout had hij dit gekapt in het bos dat toebehoorde aan die religieuze instelling⁷⁸. Engelbert de Meulemeester, eveneens uit Mater, moest in 1786 voorkomen vanwege zijn herhaaldelijke houtdiefstallen; ook bij hem werden hout en plantsoenen uit het bos 't Ename gevonden⁷⁹. Houtdieven behoorden veelal tot de arme lagen van de maatschappij: handwerkers, wevers, of bv. de reeds eerder vermelde weduwe Marie van Mullem⁸⁰.

2.7. Herbergdiefstal

De vele herbergen en het daarmee gepaard gaande bezoek maakte deze omgeving tot een potentiële plaats voor vermogenscriminaliteit (met een aandeel van 3,3 %). Het herbergcliënteel had soms nog andere bedoelingen dan puur overnachten of een dorstige keel lessen. Vooral textielwaren werden ontvreemd: gewone kledij⁸¹ of de "chitzen" die 5 landlopers van joodse origine hadden gestolen toen ze in een herberg te Aalst verbleven⁸². Uit armoede of andere oorzaken verkeerden sommige klanten in de onmogelijkheid om hun overnachting te betalen. 's Nachts griste men dan slaaplakens mee vooraleer de plaat te poetsen⁸³. Bezoekers van herbergen waren ook niet te beroerd om de beurs wat lichter te maken van de personen met wie ze eerst gezellig dronken. Zo ontnamen twee kerels 20 ponden groot van een varkenskoopman die ze ontmoet hadden in een herberg te Sint-Maria-Latem, toen deze een uiltje ving op de hooizolder van het etablissement⁸⁴. Bij beroving zullen we zien dat men eerst het slachtoffer murw maakte in de kroegen.

2.8. Diefstal van veldvruchten/ fruit

Hier behandelen we de diefstal van gewassen die op het veld staan (goed voor 2,1 %). Vanzelfsprekend komen deze diefstallen quasi exclusief voor in het Land van Aalst dan in de eigenlijke stad en dito schependom. Fruit werd gestolen uit boomgaarden. (Brood)granen, vlas, klaver en bonen verdwenen uit de velden. Een duidelijke verklaring voor het waarom van deze diefstallen vonden we niet echt, maar armoede lijkt wel doorslaggevend geweest te zijn. Marie van Mullem, een weduwe uit Roborst en belast met 4 kinderen, had uit armoede, naast hout, ook rapen gestolen⁸⁵. Bij ene Jozef Bouvie uit Mater vond men o. m. schoven van rogge, masteluin (216), bruine en witte tarwe (respectievelijk 81 en 29). Getuigen verklaarden dat hij op zijn velden alleen masteluin had staan, waarvan hij niet meer dan 170 schoven had kunnen oogsten⁸⁶. Jan Gallez en zijn vrouw Maria Louisa de Bus zouden jarenlang zelfs geleefd hebben van de diefstal van veldvruchten, hout en bijenkorven⁸⁷.

⁷⁸ S. A. A., LvA, nr. 13812.

⁷⁹ S. A. A., LvA, nr. 13732, fol. 138-139.

⁸⁰ S. A. A., LvA, nr. 13402, fol. 220, en nr. 13820.

⁸¹ S. A. A., SA, nr. 1119, fol. 86.

⁸² S. A. A., SA, nr. 1119, fol. 88-89.

⁸³ S. A. A., LvA, nr. 13999, fol. 24.

⁸⁴ S. A. A., LvA, nr. 13828.

⁸⁵ S. A. A., LvA, nr. 13402, fol. 220, en nr. 13820.

⁸⁶ S. A. A., LvA, nr. 14053.

⁸⁷ S. A. A., LvA, nr. 13776 en 13777.

2.9. Kerkdiefstal

De criminalisten van de Nieuwe Tijden noemden dit vermogensdelict “ ’t execraebelste van alle dieften”, waarbij de kerkdief diende gestraft te worden met de galg of het zwaard, als dief én heiligschenner⁸⁸. De overheid trad hard op tegen deze vergrijpen (1,8 %). In 1741 werd bepaald dat men tegen medeplichtigen, helers van ontvreemd kerkgoed en iedereen die meehielp aan deze vergrijpen met dezelfde ongenadige strengheid diende op te treden als tegen de eigenlijke daders; deze harde bepalingen kwamen er omwille van het feit dat in 18 maanden meer dan 20 kerken beroofd waren⁸⁹! Rond dezelfde periode werd ene Paulus Beernaert voor het Leenhof geleid. Deze zwervende dief en inbreker was met de rest van zijn kompanen opgepakt te Melle op 21 november 1742⁹⁰. De bende bleek vele kerkdiefstallen op zijn geweten te hebben: niet minder dan 20 in de afgelopen 2 jaar!⁹¹

Voor de stad Aalst vonden we enkele gevallen van (poging tot) diefstal uit de Sint-Martinuskerk. Judocus Wauters liet zich op 28 februari 1766 opsluiten aldaar en probeerde het offerblok open te breken.⁹² Dit offerblok was, wegens de giften van de vrome gelovigen die het bevatte, een geliefd object om te stelen uit een kerk⁹³ of uit een kapel. Charles Cappot en zijn vrouw Christine Passiers, rondtrekkende leurders, braken in 1716 het offerblok open in een kapel te Herdersem⁹⁴ Maar ook andere objecten werden meegepakt: Joannes Mielemans nam 2 stuks zilveren “gallon” en 3 “lavadoeckxens” mee uit de Sint-Martinuskerk te Aalst op 5 februari 1789⁹⁵.

Kerkdieven waren in (het Land van) Aalst in de behandelde periode, op één uitzondering na, altijd mannen. Ook zigeuners en hun handlangers zouden volgens de bronnen niet afkerig geweest zijn van deze criminele feiten. Lieven van Roelenbosch was op 16 april 1725 opgepakt door de wacht van Melle, omdat hij iets zou afweten van de diefstal uit de kerk van Bottelare twee nachten daarvoor. De heilige vaten en ornamenten werden toen ontvreemd en de verdenking viel op een groep zigeuners, die toen door Bottelare trok. Lieven van Roelenbosch had gemoedelijk omgegaan met deze groep en werd opgepakt als mogelijke betrokkene; uiteindelijk werd hij vrijgelaten, met de vermaning om zich in het vervolg ver van zigeuners en ander zwervend schorremorrie te houden⁹⁶.

2.10. Huisvredebreuk

Enkele vergrijpen die onder deze noemer vallen (1,5 %), werden gevonden in de archieven van het Leenhof voor de periode 1760-1795. Woede of naijver lijken de aanleiding gegeven te hebben tot dit delict. In 1 geval vernielden 2 mannen simpelweg de inboedel van een huis⁹⁷, in een ander gingen 7 dorpsgenoten over tot het collectief afbreken van een huis. Deze woning

⁸⁸ MAES L. Th., Vijf eeuwen stedelijk strafrecht: een bijdrage tot de rechts-en cultuurgeschiedenis der Nederlanden, De Sikkell, Antwerpen, 1947, p. 294.

⁸⁹ R. O. P. B. A., deel V, pp. 435-468, 2 juni 1741. Zie ook Placc. v. Vl., deel V, pp. 1059-1062.

⁹⁰ S. A. A., LvA, nr. 13756.

⁹¹ Naar alle waarschijnlijkheid betreft het hier een lid van de bende die Van Hemeiryck in zijn werk over de criminaliteit in de ammanie te Brussel bespreekt; zie VAN HEMELRYCK F., op.cit., pp. 191-192. Dat deze delinquent ook voor het Leenhof diende te verschijnen zal met de inbraak die hij te Erpe uitvoerde en zijn daaropvolgende ontsnapping uit de gevangenis te Aalst te maken hebben, zie S. A. A., LvA, nr. 13756.

⁹² S. A. A., Stad Aalst nr. 1119, fol. 71-72.

⁹³ Zie ook Jaspard Diest, in S. A. A., Stad Aalst, nr. 1119, fol. 4.

⁹⁴ S. A. A., LvA, nr. 13999, fol. 67-90.

⁹⁵ S. A. A., Stad Aalst, nr. 1119, fol. 105.

⁹⁶ S. A. A., LvA, nr. 13400, fol. 192-217.

⁹⁷ S. A. A., LvA, nr. 13402, fol. 228-229 en nr. 13846.

stond op de gemene grond van het dorp Semmerzake. Twee van de groep zeiden: "*wy sijn heer ende bailliu*". Eén van hen, Pieter De Vroije begon met een bijl op het huis in te hakken, waarop ook de anderen begonnen in te hakken op het bouwsel. De eigenaar was geen inwoner van Semmerzake en had bijgevolg niet het recht om daar te bouwen, vonden de vernielers. De benadeelde was inderdaad in overtreding, want men had hem reeds aangemaand zijn werken te stoppen omdat hij geen recht had om daar te bouwen⁹⁸. Normaliter was de toegepaste straf een geldboete als het puur de huisvredebreuk betrof.

2. 11. Baanstroperij/ Beroving

Voor het eerste delict vonden we enkele gevallen (goed voor 0,6 %) in de bronnen van het Leenhof, alle gesitueerd rond de woelige periode van de Spaanse Successieoorlog. Ene Jan D'Haese had na de slag te Ramillies (1706) met medeplichtigen een baanoverval gepleegd in Sint-Lievens-Houtem.⁹⁹ In 1 geval (1711) werd de postkoets van Gent naar Brussel gevisieerd. Rond Kwatrecht springen 2 kerels op de koets en slagen er 2 maal in om stukken stof uit de mand te stelen, tot er een stuk papier wegvliegt, wat de passagiers alarmeert¹⁰⁰. Wat beroving betreft, vonden we slechts summiere gegevens (0,3 %). In de gevonden gevallen isoleerde(n) de dader(s) het slachtoffer vooraleer diens beurs wat lichter te maken. Joos Vaghenende dweilde eerst enige herbergen af met zijn slachtoffer in spe. Bij een brugje te Munte beroofde hij dan met een medeplichtige de persoon in kwestie¹⁰¹. De vader van deze medeplichtige, Frans Bovijn, gaf aan de benadeelde twee paar nieuwe schoenen als hij het misdrijf niet zou aangeven bij de autoriteiten. Hier hebben we dus wederom een voorbeeld van de private, informele regeling tussen de dader (in casu diens familie) en diens slachtoffer¹⁰².

2. 12. Afpersing

Oorlogsomstandigheden werkten dit misdrijf (0,9 %), dat als heel ernstig werd beschouwd, in de hand. In de archieven van het Leenhof leren we hoe twee troepengidsen tijdens de Spaanse Successieoorlog geld en versnaperingen eisten van de plattelandsbewoners¹⁰³. Jacobus De Bant was onlangs ontslagen uit de militaire (Franse) dienst toen hij zich uitgaf voor een gids van de troepen, waardoor hij wat geld en voedsel kon afpersen te Hofstade¹⁰⁴.

Afpersing ging dikwijls gepaard met bedreiging en geweld. Een goed gedocumenteerde casus in dit verband is de zaak van Elisabeth De Pierre en Jan Willem Lejeune. Eerstgenoemde zou zwanger geraakt zijn door toedoen van een herbergier uit Nederbrakel. Jan Willem lichtte deze kerel met behulp van 3 soldaten van zijn bed op de morgen van 1 juli 1778. Het slachtoffer werd meegesleurd naar de herberg van Jan Willem in Ellezelles. Daar dwong men hem om toe te geven dat hij de vader was van de zwangere Elisabeth; zijn kidnappers eisten of een som van 900 gulden ten bate van Elisabeth of dat hij in het huwelijksbootje zou stappen met haar. Over het vaderschap diende hij een document te ondertekenen. Men wou zelfs zover gaan om hem een bekentenis te doen onderschrijven, waarin hij toegaf dat zijn ontvoerders eerlijke lieden waren die hem tot niets gedwongen hadden. Jan Willem zou nadien verklaren dat hij alleen een ronselaar geholpen had met een tegenstribbelende rekrut. Of Elisabeth hiervoor gestraft is konden we niet opmaken; in haar dossier vonden we wél het advies om haar vrij te laten. Jan

⁹⁸ S. A. A., LvA, nr. 13732, fol. 53 en nr. 13931.

⁹⁹ S. A. A., LvA, nr. 13398, fol. 47-49.

¹⁰⁰ S. A. A., LvA, nr. 13399, fol. 7-22.

¹⁰¹ S. A. A., LvA, nr. 13912.

¹⁰² S. A. A., LvA, nr. 13904.

¹⁰³ S. A. A., LvA, nr. 13398, fol. 46-49.

¹⁰⁴ S. A. A., LvA, nr. 13399, fol. 16-21.

Willem daarentegen kreeg 5 jaar Correctiehuis in 1780, maar na een genadeverzoek van zijn vrouw werd hij in 1783 vrijgelaten.¹⁰⁵

2. 13. Vernieling of beschadiging van goederen

Ook hier beschikken we slechts over magere aanduidingen (0,6 %) wat de misdaden betreft. De geringe frequentie zal waarschijnlijk voortspruiten uit het feit dat, zoals Van Hemelryck eveneens betoogt, de benadeelde de zaak niet belangrijk vond en geen gerechtelijke vervolging wenste in te spannen¹⁰⁶. Het kon gaan om de moedwillige vernieling van boomplantsoen of de vergiftiging van het pluimvee¹⁰⁷. Woede of frustratie lijkt hier eveneens de aanleiding gegeven te hebben.

2. 14. Oplichting

Oplichting (1,4 %) was in de regio een misdrijf dat vooral uitgevoerd werd door “overheidspersoneel”. Een uitzondering op deze regel was de reeds vernoemde Livinus Maeschalk, een kamslager die al verscheidene vermogensdelicten had uitgevreten: onder valse voorwendsels haalde hij zakken zaad op in Aaigem, Borsbeke en Heldergem, die hij voor eigen profijt verkocht te Wetteren¹⁰⁸.

Het overheidspersoneel stelde valse koopakten op, met fictieve onderpanden, om zich op die manier aanzienlijk te verrijken. Dit misdrijf kan weliswaar ook bestempeld worden als valsheid in geschrifte, maar aangezien het opzet een soort van diefstal was, leek het beter om dit vergrijp onder de categorie van oplichting te plaatsen. De prater Laurentius Verstichelen uit Welden bekwam aldus 15000 gulden¹⁰⁹! De overheid, de plaatselijke en zeker de centrale, tilde zwaar aan deze vergrijpen. Dit zien we bijvoorbeeld in de zaak van Jan-Baptist Knudde (1782-1786). Hij slaagde erin om in totaal 350 ponden af te troggelen in Gent. We vermoeden dat hij griffier was en dusdanig in staat om valse akten op te stellen over vermeend grondbezit, wat hij telkens aanbood als hypotheek. Terwijl hij voortvluchtig was, dienden zijn ouders een gratieverzoek in. Ze vroegen hem op te sluiten op hun kosten en bovendien hadden ze de centen van de gedupeerden in deze zaak teruggegeven. Ook zijn schoonbroer diende een verzoek in, waarbij 3 soldaten werden aangeboden ten dienste van de keizer. Zijn familie was dus zeker niet bij de arme lagen der bevolking, want ze bekleedden hoge posten in verscheidene gemeenten van het Land van Aalst. Deze argumenten brachten de leenmannen van het Leenhof ertoe om positief te oordelen over het gratieverzoek. De Geheime Raad hield het been echter stijf en wenste de gratie niet toe te kennen. Bruneel betoogt overigens dat de Geheime Raad rigoureuus optrad tegen de ambtenaren die misbruik maakten van hun functie¹¹⁰. Uiteindelijk zou Jan-Baptist toch nog gratie verkrijgen: wegens zijn activiteiten ten voordele van het Oostenrijks gezag kreeg hij na 1790 toch nog eerherstel.¹¹¹

¹⁰⁵ Voor dit alles, zie: S. A. A., LvA, nr. 13732, fol. 65 en nrs. 13951 en 13954; A. R. A., GR, nr. 599B.

¹⁰⁶ VAN HEMELRYCK F., *op. cit.*, p. 225.

¹⁰⁷ S. A. A., LvA, nrs. 13975 en 14123.

¹⁰⁸ S. A. A., LvA, nr. 13732, fol. 11-12.

¹⁰⁹ S. A. A. LvA, nr. 14014 en A. R. A., GR, nr. 598B.

¹¹⁰ BRUNEEL C., *Le droit pénal dans les Pays-Bas autrichiens: les hésitations de la pratique (1750-1795)*, in *Etudes sur le XVIIIe siècle*, 13 (1986), p. 49.

¹¹¹ Zie voor dit alles: A. R. A., nrs. 640B en 643A, plus BRUNEEL C., *art. cit.*, p. 64.

2.15. Brandschatting/ Brandstichting

Eigenlijke brandstichting (met een aandeel van 1,2 %), i.e. het opzettelijk in brand steken van gebouwen, ging door als het zwaarste misdrijf dat men tegen eigendommen kon begaan¹¹². De angst voor het vuur boezemde de tijdgenoten een panische schrik in¹¹³. In een tijdvak waarin de gebouwen nog veelal uit licht ontvlambare materialen (leem en hout) werden opgetrokken, is zulks een mentaliteit niet verwonderlijk. Het gerecht trad dan ook streng en ongenadig op tegen brandstichters. Garnot meent dat de brandstichter optrad als zondebok voor de gemeenschap, zoals ook de vagebond dat was (die trouwens gezien werd als potentiële brandstichter)¹¹⁴.

Voor het Land van Aalst vonden we slechts 1 geval voor de periode 1700-1759, en de rest voor de periode 1760-1795. Soms staken de beklaagden zelf hun huis in de fik, hiertoe opgezwepen door alcohol. Pieter de Cleene stak in 1765 zijn eigen woonst in brand, met de bedoeling om ook de rode haan over de omliggende huizen te brengen, wat echter nog vrijdeld kon worden. Hij werd levend verbrand¹¹⁵! Frans van den Brempt misdroeg zich niet alleen tegenover zijn vrouw en kinderen, maar stak de eigen woonst in lichterlaaie (1763). Op de koop toe zwaaide hij met zijn geweer om aldus de burens te verhinderen dat ze zouden helpen met blussen. Hij beweerde dit gedaan te hebben in een dronken bui¹¹⁶. Adriaan De Moor kreeg gratie in 1771 wegens het in as leggen der eigen woonst. Dit was wél alleen kunnen gebeuren omdat duidelijk was aangetoond dat hij niet geheel bij zinnen was, zeker onder invloed van drank¹¹⁷.

Wraak was eveneens een motief om de brand te jagen in een woonst. Jan Frans Boekstal was misnoegd over het feit dat zijn toenmalige werkgever in Moortsele 4 stuivers van zijn uurloon aftrok. Hij stak in de nacht van 15 op 16 juni 1790 de schuur van de baas in brand, waardoor niet slechts de schuur, maar ook het woonhuis en de koestal in de vlammen opgingen. Hij diende gewurgd te worden aan een paal, verbrand te worden, met confisquatie van goederen, "*andere brandstichters ende dieven ter exempel*"¹¹⁸. De meid Elisabeth Crispijn kwam in 1789-1790 voor het Leenhof wegens brandstichting bij haar werkgever. Ze zette zijn huis in lichterlaaie, maar dit kon nog tijdig gedoofd worden. Als reden voor haar gedrag getuigde ze dat haar meester haar verkracht en mishandeld had onder bedreiging van een pistool. Dit was gebeurd toen ze hem gezegd had dat ze patriottisch gezind was¹¹⁹. Was dit de echte reden of hoopte ze aldus op enige clementie vanwege het gerecht?

Brandschatting, d. i. het schrijven van de zogenaamde "brandbrieven", werd ook behandeld voor de rechtbanken in de regio (percentage van 0,6 %). In de brandbrief werd gedreigd om de woonst in lichterlaaie te zetten, tenzij een geldsom werd achtergelaten op de plaats die werd bepaald in het dreigschrift. Alleen al de zware verdenking van de auteur of medeplichtige te zijn van deze documenten, was blijkbaar voldoende om Cornelis van Stijrendaele te veroordelen in 1724¹²⁰.

¹¹² MAES L Th., *op.cit.*, p. 312.

¹¹³ VAN HEMELRYCK F., *op.cit.*, p. 221.

¹¹⁴ GARNOT B., Quantitatif ou qualitatif? Les incendiaires au XVIIIe siècle, in *Revue Historique*, 115 (1991), p. 51. De auteur waarschuwt dat deze conclusie is gebaseerd op 1 geval uit een sub-urbaan, reeds ten dele gesecculariseerd milieu en dat niet noodzakelijk hetzelfde geldt voor een ruraal milieu; zie GARNOT B., *art. cit.*, p. 52.

¹¹⁵ S. A. A., LvA, nr. 13402, fol. 222.

¹¹⁶ S. A. A., LvA, nr. 13732, fol. 38 en nr. 13896.

¹¹⁷ A. R. A., GR, nr. 631A.

¹¹⁸ S. A. A., LvA, nr. 13732, fol. 178-180.

¹¹⁹ S. A. A., LvA, nr. 14130.

¹²⁰ S. A. A., Stad.Aalst, nr. 1119, fol. 2.

Een zeer goed gedocumenteerd geval in dit verband is de zaak van Jan Heijman en Jan de Waele. In 1776 schreven ze een brandbrief naar de landsman Cornelis van Caeckenberghe in Hofstade, die trouwens de oom moet geweest zijn van 1 der beklagden. In de brief werd 250 gulden geëist van het slachtoffer. Heyman, die volgens een getuige niet geheel bij zinnen was, verzocht de Waele om het document te schrijven. Hun vrouwen schreven echter een genadeverzoek. Op het verzoek van de Geheime Raad tot advies, antwoordde het Leenhof met een duidelijk “njet”.

In het advies van 23 augustus 1777 lezen we dat het Leenhof:

- 1.) heel zwaar aan de zaak tilde.
- 2.) geen enkel bewijs van geestesgestoordheid bij de beklagden kon vinden en bijgevolg geen enkele grond om het vergrijp “excusaebel” te maken.

De raadsheren van de Raad van Vlaanderen, die ook om bijstand gevraagd werd in deze materie, gaven echter een meer genuanceerd oordeel¹²¹. Zij waren de mening toegedaan dat het niet ging om een “pleine démente”, waarbij de rechter zonder twijfel de vrijspraak kon verlenen, maar om een “*espèce de faiblesse d'esprit qui doit se mettre dans une grande ambiguïté*”. Daarom stelden ze de opsluiting voor als oplossing. Allicht zal deze beslissing in het voordeel van de beklagden ook wel in zekere mate ingegeven zijn door het gratieverzoek van de moeder van een der beklagden. Dit had ze opgestuurd n. a. v. Goede Vrijdag 1777, nadat het eerste verzoek, hetwelk door hun vrouwen was ingediend, in januari van dat jaar geweigerd was. Bij haar verzoek moet ze de belofte gedaan hebben om, bij toekenning van het verzoek, 600 florijnen te schenken ten voordele van het Provinciaal Correctiehuis te Gent. Op 10 november 1777 viel dan de beslissing van de Geheime Raad: Jan Heyman diende levenslang opgesloten te worden in het Provinciaal Correctiehuis (wat toch beter was dan de vooropgestelde wurging aan een staak, met verbranding en confisquatie van alle goederen). Zijn spitsbroeder de Waele moest 30 jaar in het Provinciaal Correctiehuis doorbrengen¹²².

2. 16. Beurzensnijden

Beurzensnijders opereerden op plaatsen waar veel mensen samentroepen, dus op de markten van Aalst¹²³ of Ronse¹²⁴ of op de kermis¹²⁵. De delinquenten maakten handig gebruik van de drukte om toe te slaan en hun argeloos slachtoffer wat armer te maken. Slechts enkele gevallen van dit vermogensdelict werden teruggevonden, goed voor 0,7 %. Daaruit mag niet besloten worden dat dit fenomeen slechts marginaal was in vergelijking met het geheel van diefstallen; waarschijnlijk geldt ook hier dat het aantal bestrafte beurzensnijders slechts een klein beeld geeft van de reële frequentie van de kwaal¹²⁶. Opvallend is ook dat het nooit autochtonen zijn die terecht worden voor deze misdaad. Natuurlijk moet er rekening gehouden worden met het feit dat het slechts om een beperkt aantal gevallen gaat. Vreemdelingen kunnen mogelijk sneller in de kijker gelopen hebben als een geval van beurzensnijderij werd gesignaleerd, waardoor ze ook bij de eersten waren om gecontroleerd te worden.

¹²¹ Eén der bevoegdheden van de Raad van Vlaanderen was het verlenen van advies aan de Brusselse regeringsinstanties. Zie VERMEIR R., *Instellingen Nieuwe Tijden Europa*, Gent, RUG (cursus voor de licenties), p. 54.

¹²² Zie voor dit alles S. A. A., LvA, nr. 13732, fol. 51, nr. 13929, plus A. R. A., Geheime Raad, nr. 593A en 635A.

¹²³ S. A. A., SA, nr. 1119, fol. 111-112 en 113.

¹²⁴ S. A. A., LvA, nr. 13732, fol. 102.

¹²⁵ S. A. A., LvA, nr. 13732, fol. 62.

¹²⁶ VAN HEMELRIJCK F., *op. cit.*, p. 209.

2.17. Benden

Dé bende bij uitstek in het Land van Aalst is natuurlijk de bende van Jan de Lichte, waarvan de criminele activiteiten zich ontplooiden in de jaren 1746-1748.¹²⁷ Zoals reeds vermeld, vormt die bende niet echt het thema van deze verhandeling, en betrekken we er slechts die bendeleden bij die we aantreffen in de archieven van de Aalsterse schepenbank en/of die van het Leenhof. Bendevoorming werd in de hand gewerkt door politieke en/of sociaal-economische instabiliteit. Bij de eerste factor profiteerden ze van de straffeloosheid, bij de tweede factor kunnen we stellen dat een economische crisis dit criminele verschijnsel deed aanzwellen¹²⁸. De 18e eeuw zou ook gekenmerkt worden door de hoge frequentie van de professionele criminaliteit tegen het vermogen¹²⁹. Was nu de bende van Jan de Lichte de enige échte “bende” in (het Land van) Aalst in de behandelde periode? Nee, want we vonden aanduidingen van potentiële bendevoorming bij een viertal. Jan Jozef Dupuis, diens echtgenote Marie Catharina Bernard, zijn zuster Maria Dupuis en Louis Gouache waren opgepakt voor diverse diefstallen. Ze werden beticht van lid te zijn van een dievenbende. Ene Delmotte betichtte hen hiervan en beweerde dat Jan Jozef eigenlijk Joseph Ronsos heette¹³⁰. In de jaren 1784-1788 opereerde in het Land van Aalst en daarbuiten ook een bende, namelijk de groep van dieven en inbrekers van Jan de Smet.

In de jaren 1787-1788 worden 19 personen berecht door het Leenhof ten Stene voor veelvuldige diefstallen op jaarmarkten, uit winkels, inbraken en heling. Voor het merendeel waren ze afkomstig uit Mater en stonden ze beneden op de maatschappelijke ladder. Dankzij het zeer lijvige procesdossier kunnen we een ware prosopografie opstellen van de (meeste) leden, met vermelding van leeftijd, burgerlijke stand en beroep:

- * Jan de Smet, 60-jarige handwerker, weduwnaar:
 - (zoon) Jacob de Smet (14 à 15 jaar).
 - (dochter) Maria Joanna de Smet, 20-jarige spinster.
- * Maria Joanna de Smet (zuster van Jan), 46-jarige spinster, in haar 2° huwelijk met Pieter de Moor, 39-jarige handwerker:
 - (dochter) Anna Petronella Groenez, 22-jarige spinster, getrouwd.
- * Petronella de Bock, 20-jarige spinster, en (zuster) Joanna de Bock, 24-jarige spinster, gehuwd met Jozef van den Driessche, 22-jarige wever.
- * Maria Jozefa van Kerkhove, gehuwd met Lieven de Bakker.
- * Pieter Marijns, 41-jarige varkenskoopman, en (broer) Jan-Baptist Marijns, 40 jaar.
 - Catharina Marijns (dochter van Jan-Baptist), 23-jarige dienstmaagd bij Jacob Verheyleson, 40-jarige handwerker (zijn van plan te trouwen).
- * Eleonora Mulander, 37 jaar, getrouwd met Francis de Bleecker; 43 jaar.
- * Hendrik de Waele, 38-jarige soldaat, getrouwd met Catharina van West, 43-jarige spinster.
- * Pieter Craije, 33-jarige handwerker, getrouwd, en (zuster) Francisca Craije, weduwe.

We zien dat ook hier de familiale banden de voornaamste factor spelen in het tot stand komen van de bende, evenals de geografische afkomst, waarbij de gemeente vaak de eerste verbinding tot stand doet komen¹³¹.

¹²⁷ Zie DE FEYTER S., *op. cit.*

¹²⁸ GARNOT B., La perception des délinquants en France, in *Revue Historique*, 120 (1996), p. 359.

¹²⁹ VAN HEMELRYCK F., *op. cit.*, p. 177.

¹³⁰ S. A. A., LvA, nr. 14049. Deze Delmotte was een verklikker in dienst van de Provoost-Generaal, zie hiervoor ook: VAN HEMELRYCK F., Bijdrage tot de studie van het politieapparaat in het Ancien Regime. De opsporing van het misdrijf in Brabant, in *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, 50 (1972), 2, p. 379.

¹³¹ GARNOT B., *art. cit.*, p. 360.

Jarenlang had deze bende gestolen tijdens de marktdagen en in winkels (in mindere mate) te Ename, Gavere, Gent, Geraardsbergen, Nederbrakel, Oudenaarde, Ronse, Sint-Lievens-Houtem, Vloesberge, Waarmaarde en Zottegem. Hierbij werden een heleboel stoffen en textielprodukten gestolen. Een ander kenmerk bij bendevorming dat Garnot vernoemt, namelijk specialisatie in een bepaald type van delict gaat ook hier op¹³². Veel van de gestolen buit werd verdeeld in een bos te Edelare¹³³. Pieter Marijns had ook in 1781 of 1782 een inbraak gepleegd in een herberg te Sint-Maria-Horebeke. Pieter Craije en Hendrik de Waele deden hetzelfde in Oudenaarde en Etikhove, waarbij o.m. meelzakken werden onvreemd. Eerstgenoemde zou niet betrokken geweest zijn bij de andere vergrijpen.

Vooraf Jan De Smet en Catharina van West profileerden zich als doorgewinterde dieven, maar ook de familie Marijns liet zich niet onbetuigd. Catharina Van West bekende niet minder dan 15 diefstallen op haar kerfstok te hebben, waarvan De Smet zeker bij 9 ervan betrokken was¹³⁴. Toen de baljuw en schepenen van Mater, geholpen door een luitenant van de marechaussee¹³⁵, een huiszoeking deden bij Jan vond men daar o. m. 18 zakdoeken, 10 paar kousen, 8 "neusdoeken", 2 mutsen, 4 el witgestreept flanel, 1 voorschoot, rode "siamoise" van 6 el, ca. 8 el bruin katoen, 90 el lijnwaad, 2 stuks koord en 2 stuks lint en 1 witte "Spaensche sachie"¹³⁶. Ook Jacob Verheyleson diende niet onder te doen voor de anderen; minstens 6 keer was hij betrokken bij de diefstallen¹³⁷.

Hendrik de Waele fungeerde als ronselaar, volgens de getuigenissen van de anderen. Verheyleson was hout aan het kappen bij bovengenoemde, toen Hendrik een opmerking maakte over de slechte kwaliteit van zijn broek. Hij wist wel hoe men aan een nieuwe kon geraken! Toen Pieter Craije kwam klagen bij Hendrik over zijn "*armoede ende gebrek van geld ende brood*", werd het voorstel gedaan om mee te helpen bij de inbraken¹³⁸. Pieter was trouwens een echte pechvogel: op 18 november 1786, om 5 uur 's morgens, deed de baljuw van Mater ook een huiszoeking bij De Waele. Hun bemodderde kleren en de natte meelzakken deden vermoeden dat ze zojuist ingebroken hadden, en ook de andere waar die gevonden werd bij Hendrik sprak niet in hun voordeel. Een verbouwereerde Pieter Craije sprak uit: "*..ik moet wel ongelukkig zijn want het is mijnen eersten keer dat ik mede gaet om te stelen, maer ik en hebbe het gedaen uijt noodt mits ik geldt nog broodt meer en hadde*".¹³⁹

Overigens was niet iedereen die werd voorgeleid ook een effectief bendelid. Jozef van den Driessche distantieerde zich van zijn stelende schoonfamilie, want "*..ter causen van diere van hun heeft willen schijden ende separatie van goederen maecken*". Hierover had hij de meier van Mater reeds aangesproken¹⁴⁰. Ook Anna Petronella Groenez, de dochter van Joanna De Smet wenste zo min mogelijk met haar familie omgang te hebben, zeker toen ze geruchten had opgevangen over de diefstallen van haar moeder en schoonvader¹⁴¹.

¹³² GARNOT B., *art. cit.*, p. 361.

¹³³ Zie S. A. A., LvA, 14106A-B, dossier van Jan De Smet en Catharina Van West.

¹³⁴ S. A. A., LvA, nr. 14106, dossier Catharina Van West.

¹³⁵ Eén der benamingen van de compagniesoldaten van de provoost-generaal. Vanaf 1765 kende het Land van Aalst een eenheid van deze compagnie op haar grondgebied. CHERRETTE M., *op.cit.*, p. 26.

¹³⁶ S. A. A., LvA, nr. 14106, dossier Jan de Smet.

¹³⁷ S. A. A., LvA, nr. 14106, dossier Jacob Verheyleson.

¹³⁸ S. A. A., LvA, nr. 14106, dossier Pieter Craije.

¹³⁹ S. A. A., LvA, nr. 14106.

¹⁴⁰ S. A. A., LvA, nr. 14106, dossier Jozef Van Driessche.

¹⁴¹ S. A. A., LvA, nr. 14106, dossier Anna Petronella Groenez.

Bij de verhoren en processen ontkende het merendeel de hun ten laste gelegde feiten (gedeeltelijk). Maria Jozefa van Kerckhove verklaarde slechts naar de markt te gaan om vlas te kopen.¹⁴² Ofwel probeerde men de schuld op anderen af te schuiven: Catharina Marijns beweerde de rest slechts 6 maand te kennen en was misleid, vooral door haar oom Pieter. Voorts gaf ze als verklaring “..buiten haer verstand geweest te zijn”, dat ze “somwijlen sot ende dikwils alle acht dagen” was, wat voortkwam uit een vallende ziekte die ze al 2 jaar niet meer had¹⁴³. Pieter Craije, evenals Jacob Verheyleson, zei dus dat hij slechts was ingegaan op het aanbod van Hendrik De Waele, maar zou er geen problemen mee hebben gehad om te stelen bij hem. (Wat De Waele overigens gewoon weer kwam stelen¹⁴⁴!) Jan De Smet had de benen genomen toen men de huiszoeking kwam doen, maar werd later opgepakt door de marechaussee. Geconfronteerd met zijn kompanen ontkende hij hen te weten wie ze waren, wat hij zelfs deed bij zijn zuster Joanna! De bendeleden daarentegen waren daarentegen maar al te bereid om De Smet aan te duiden, hoewel Catharina van West eerst ontkende.¹⁴⁵

Wat dreef deze mensen nu naar de criminaliteit? De armtierige toestand van het merendeel zal zeker een beweegreden geweest zijn. De jammerklachten van Pieter Craije hebben we reeds vermeld. In het dossier van Catharina van West leren we haar armoede: “haer huyzeken staende op den grond van de armen.”¹⁴⁶ Ook is het zo dat het merendeel van de dieven slechts ongekwalificeerde handwerkers of spinsters waren, die het ergst getroffen werden door een verslechterde economische situatie, zoals die zich voordeed in het decennium dat begon in 1780¹⁴⁷. Huys constateerde voor Brugge eveneens een zekere correlatie tussen hoge (rogge)prijzen en de (vermogens)criminaliteit¹⁴⁸. In zekere zin kunnen we spreken van een “subsistentiecriminaliteit”: om het hoofd boven water te kunnen houden in een penibele situatie, werd overgegaan tot een systematisch afschuimen van markten en winkels, met vooral textielwaren die ontvreemd werden. Dit laatste was misschien ingegeven door de nieuwe tendensen in de productie en consumptie van deze waren, welke een bijzondere interesse opwekte bij dieven¹⁴⁹. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de bende van Jan de Lichte gebruikte de groep ook geen geweld¹⁵⁰. Roofovervallen of moorden hadden ze niet op hun kerfstok, althans niet voor zover het archiefmateriaal laat uitschijnen. Gevaarlijke, rondzwervende beroepscriminelen waren ze dus zeker niet.

We vinden hier een zekere overeenkomst met wat Egmond vond voor de Verenigde Provinciën, namelijk dat in het dichtbevolkte en urbane Holland criminele benden op het platteland veel minder geweld gebruikten dan hun collega's in het dunner bevolkte en meer rurale Brabant. Ze meent dat de stedelijke en rurale benden die opereerden in Holland misschien als typisch kunnen gelden voor de geürbaniseerde, vlakke en dichtbevolkte kustzones van de Noordzee, inclusief Vlaanderen, het zuidoosten van Engeland en het noordwesten van Duitsland. Dit

¹⁴² S. A. A., LvA, nr. 14106, dossier Maria Jozefa van Kerckhove.

¹⁴³ S. A. A., LvA, nr. 14106, dossier Catharina Marijns.

¹⁴⁴ S. A. A., LvA, nr. 14106, dossier Pieter Craije.

¹⁴⁵ S. A. A., LvA, nr. 14106, dossier Jan De Smet.

¹⁴⁶ S. A. A., LvA, nr. 14106.

¹⁴⁷ Zie DEPRez P., Evolution économique et mouvements paysans en Belgique à la fin du 18e siècle, in Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis, 4 (1973), 1-2, p. 55.

¹⁴⁸ HUYs M., De criminaliteit te Brugge (1770-1790), Leuven, KUL, (onuitgegeven licentiaatverhandeling), 1979, p. 125.

¹⁴⁹ Zie hiervoor: VAN BELLINGHEN M., Diefstal en heling van kleding en textiel: Antwerpen, 1775-1785, in Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis, 21 (1995), 4, p. 404.

¹⁵⁰ Er moet echter worden vermeld dat geweldsmisdrijven (moord en doodslag) ook bij de bende van De Lichte slechts een marginaal aandeel uitmaken, nl. 13 gevallen, of 7,2 % van het totale aantal gekende misdrijven, zie hiervoor : LAMARCO D., De bende en Jan De Lichte, volgens de processen van 1748, in Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring, 22 (1978), p. 23.

gebied kenmerkte zich door zwakke feodale tradities, een vroege urbanisatie, voortdurende immigratie en een sterk ontwikkelde infrastructuur¹⁵¹. Deze kenmerken treffen we ook in de Oostenrijkse Nederlanden, en het Land van Aalst, aan. We hebben reeds vermeld dat de Dender en de steenwegen de mogelijkheid gaven tot contacten met andere gebieden (zie het hoofdstuk over de sociaal-economische toestand in het Land van Aalst in de 18^e eeuw). Vooral na 1748 zien we dat de infrastructuurwerken in de Zuidelijke Nederlanden in een snel tempo werden uitgebouwd. Complementair hieraan werd het platteland opengebrouwen door meer regionale markt- en verzorgingscentra in te stellen¹⁵².

Wat waren nu de opgelegde straffen? De voornaamste bendeleden, nl. Pieter en Jan-Baptist Marijns, Joanna de Smet en Catharina Van West dienden voor 1 uur aan de schandpaal te staan. De eerste 2 kregen daarbij respectievelijk 20 en 15 jaar Provinciaal Correctiehuis, de 2 vrouwen dienden er 10 jaar door te brengen. Pieter Craije werd voor zijn aandeel in de inbraken veroordeeld tot 8 jaar Provinciaal Correctiehuis. Jacob Verheyleson, Petronella de Bock, Joanna De Bock en Catharina Marijns kregen 6 jaar. Francis de Bleeker, Leonora Mulander, Livinus De Bakker en Marie Jozefa Van Kerckhove kregen 4 jaar. Pieter de Moor kreeg voor heling 2 jaar. De kinderen van Jan De Smet kwamen er het best van af: Jacob en Joanna moesten elk 6 weken in de gevangenis doorbrengen op water en brood, waarbij zijn jonge leeftijd en haar lange detentie als verzachtende omstandigheden golden. Jan De Smet werd op 1 maart 1788 veroordeeld tot 1 uur schandpaal en 18 jaar in het Correctiehuis. Ook bij zijn vonnis lezen we "*stelen, gedurende eene menigte van jaeren, is geweest uwe beste professie*"¹⁵³. Aangezien Hendrik De Waele soldaat was, werd tegen hem niet voorts geprocedeerd¹⁵⁴. We veronderstellen dat de militaire rechtbank zijn geval verder zal behandeld hebben. Jozef Van den Driessche en Anna Petronella Groenez werden vrijgesproken¹⁵⁵. Wegens goed gedrag werd Jacob Verheyleson vrijgelaten ter gelegenheid van Goede Vrijdag 1792¹⁵⁶. Van de overige bendeleden vonden we geen vonnis.

Licentiaatsverhandeling van Dries Mertens

(wordt vervolgd)

¹⁵¹ EGMOND F., *Between town and countryside: organized crime in the Dutch Republic*, in JOHNSON E. A., MONKKONEN E. H. (eds.), *The civilization of crime: violence in town and country since the Middle Ages*, Chicago, 1996, pp. 138-149.

¹⁵² VANDENBROEKE C., *Hoe rijk was Arm Vlaanderen?*, Brugge, Genootschap voor Geschiedenis, 1994, p. 118.

¹⁵³ Zie voor dit alles: S. A. A., LvA, nr. 13732, fol. 142-149, 150-151 en 158-159.

¹⁵⁴ S. A. A., LvA, nr. 14106.

¹⁵⁵ S. A. A., LvA, nr. 14106, dossiers Jozef Van den Driessche en Anna Petronella Groenez.

¹⁵⁶ A. R. A., GR, nr. 640B.

KERKSKEN OP ZWIER

Toneelkring "Kunst en Vermaak", opgericht in 1929 en actief tot 1958 vergastte de toneelliefhebbers telkenjare met één of meerdere theaterproducties.

"Kerksken op zwier". En het werd een groot succes. Hedendaags worden nog vele toppers gezongen uit het sprankelend vertoon.

In 1950 werd door Paul D'hondt en medewerkers een revue in elkaar gebokst onder de veelzeggende titel

Na de opvoering tevreden bestuursleden en acteurs. Voorgrond van l.nr.r : Louis Hunninck en Albert De Neve

1e rij : 1. Emiel Coppens, 2. Louis Hunninck, 3. Albert De Neve, 4. Hilaire Van Opendbosch

2e rij : 5. Jozef De Pelsmaeker, 6. Henri De Pelsmaeker, 7. Maurice Vonck, 8. Cyriel De Pelsmaeker, 9. Gabriel Duym

3e rij : 10. Bertha Renneboogh, 11. Rosa Van Landuyt, 12. Arthur Van Keymolen, 13. Henri De Neve, 14. Paula Gees
15. Frans Coppens, 16. Gustaaf Goossens, 17. Alfons Welleman, 18. Cyriel Van Londersele, 19. Arthur Van Opendbosch
20. Frans Reynaert, 21. Hector Van Den Eynde, 22. Hector Van Den Noortgaete, 23. Camilla Van Boven,
24. Polydoor Van Boven, 25. Maria Ghyssele

DENDERHOUTEM - 100 JAAR GELEDEN

Zondag 17 september 1901 beleefde de parochiegemeenschap van Denderhoutem een onvergetelijke dag. De pas gerestaureerde Sint-Amanduskerk werd plechtig 'her-ingewijd'.

Een gedenksteen aan de ingang van het gebouw herinnert ons nog aan deze gebeurtenis.

"Deze steen is geplaatst tot aandenken der vergrooting en herstelling dezer kerk

Ten jare onzes Heeren: 1.X.1898

Onder het bestuur van W. Van de Putte, pastoor A. Schouppe, burgemeester; A. Brijs, P. D'Hont, A. Van Oudenhove, H. Mertens en G. Roelandt, Leden van den kerkraad

Julien Goethals, bouwkundige te Aalst,

L. Verstraete, aannemer te Rumbeke"

In zijn boek over de Sint-Amandusparochie behandelt Edgard Huylebroek uitvoerig de vergroting van het kerkgebouw (1). Maar om dit gebeuren niet onopgemerkt te late voorbijgaan willen wij graag het integraal artikel publiceren dat een paar dagen na de plechtigheid verscheen in de pers (2).

DENDERHAUTEM - Kerkwijding

Denderhautem heeft den 17 dezer een grootsche en godsdienstige feest gehad, dat de inwoners nooit uit 't geheugen zullen verliezen- 't was wijding der schoone kerk, waar juweel van 't land van Aalst. Deze heeft men te danken aan den grooten en zorgvuldigen iever van den E.H. W. Van de Putte, Pastoor der parochie.

Die kerk van Denderhautem werd in den loop der VIIde eeuw gesticht door den H. Amandus, apostel der Vlaanderen. 't Was een houten kerkje welk in de XIde eeuw reeds vervangen werd door een gotisch gebouw in witten hardsteen, welken, volgens de overlevering, ter plaatse zelve uit den grond is gedolven. De parochie Denderhautem strekte zich uit over Heldergem en Iddergem, zoo blijkt uit een diploma van Manasses, H. Bisschop van Kamerijk, waarbij hij ten jare 1096 het altaar van 'Holthem' met de hulpkerken van 'Hildreghem en Idreghem' schonk aan Sint Adriaansabdij te Geeraardsbergen.

De toren werd gebouwd in de XIde of XIIIde eeuw, alsook de zuiderbeuk. Het koor en de noorderbeuk werden er bijgevoegd waarschijnlijk in de XVIde eeuw. De kerk had veel te lijden van de geuzen in de beeldenstormerij des jaars 1566 en werd hersteld door de zorgen van den E.H. Pastoor Baeyens, eenen inboorling van Denderhautem.

Den 28 Juli 1697, wijdde de Aartsbisschop van Mechelen Mathias Hovius het altaar van O.L. Vrouw geplaatst in den noorderbeuk. Ten jare 1831 werd de kerk 30 voet verlengd door den iever van den E.H. Pastoor Boel. De kosten beliepen tot acht duizend franken. In Mei 1881 plaatste men in het koor eenen nieuwen hoogen altaar onder den E.H. De Graeve, Pastoor, in gotische stijl en gewijd door Z.H. Mgr de Battice, hulpbisschop van Gent.

De kerk vervallen en te klein geworden zijnde, werd ten jare 1898 hersteld en vergroot dank zij de medehulp van Staat, Provincie en Gemeente en versierd dank aan de milddadigheid der parochianen, onder 't bestuur van den E.H. W. Van de Putte, pastoor; C. Schouppe, burgemeester; A. Brijs, voorzitter, Fr. DiHondt, A. Van Oudenhove, H. Mertens, G. Roelandt leden van 't Kerkbestuur.

De E.H. Pastoor der parochie heeft in den bouwkundigen M.J. Goethals, leerling van St-Lucasschool, eenen waren kunstenaar gevonden. Deze kent en gevoelt de schoonheid der kunst en weet ze in zijne werken te brengen, en hier vooral voor de kerk van Denderhautem, de 30ste zijner voltrokken kerken, heeft hij zich overtroffen. Een ander leerling van de St-Lucasschool de heer Van Calenberg van Aalst, heeft het zijne bijgebracht tot de versiering der kerk. Hij heeft gebijteld de communiebank, het gestoelte, de predikstoel en het altaar van O.L. Vrouw. Alles is waarlijk met kunstgevoel vervaardigd.

De heer Remigius Goethals van Gent, ook uit St-Lucasschool, heeft zich met de schilderingen der muren bezig gehouden. Hij heeft hier getoond een waar kunstenaar te wezen. De heeren van de Oudheidskundige Sociëteit zouden hier in bevoegde taal en met zuiver kennis van zaken van dit wonder-schoon werk beter kunnen spreken.

De ondernemer de heer Leo Verstraete van Rumbeke, heeft zich gewetensvol en in alle eerlijkheid van zijn

werk gekweten en heeft wel verdiend al den lof die den E.H. Pastoor in zijnen heildronk hem en zijn werkvolk heeft gegeven.

Mgr de Bisschop kwam onder 't geluid der klokken van de pastorij te voet naar de kerk. Het volk, om zijn godsdienstig gevoel gekend, was niettegenstaande 't ongunstig weder groot in getale toegestroomd, om den zegen van den Kerkvoogd te ontvangen en de wijding der kerk bij te wonen. Zijne Hoogwaardigheid wierd bijgestaan door de E.H. Pastoor van Okegem en de E.H. Mertens, Econoom aan 't College van Geeraardsbergen en 17 andere Priesters en Seminaristen allen inboorlingen der parochie. Onder de tegenwoordigen bemerkte men den E.H. Deken van Ninove, de EE.HH. Pastoors van Melden, Machelen, Eecke, Rumbeke, Denderleeuw, Cluyzen, de Burgerlijke Overheden, Kerkmeesters, Geestelijken en de familieleden van den E.H. Pastoor.

De liturgieke gezangen wierden met uitmuntendheid uitgevoerd door de EE. HH. Hebbelinck, Dhuyvetter, Van de Wattijne en Bruggeman, Onderpastoors te Gent.

Na de kerk binnen en buiten gewijd te hebben is Mgr de Bisschop de heilige reliquieën in 't klooster bewaard gaan halen, en voor de kerk gekomen zijnde, deed hij eene schoone aanspraak tot het volk, voor hem geschaard. Hier wenscht Zijne Hoogwaardigheid de geloovigen geluk over hunne schoone kerk die zij aan den iever van hunnen werkzamen herder te danken hebben. Hij prees ze om hunne ondersteuning aan hunnen Herder geschonken tot het vervaardigen van dit grootsche werk. Komt hier, zegde onze volksminnende Bisschop tot de geloovigen: dit is een huis van gebed, in tijde van vreugde en geluk om den God uwer voorvaderen te loven en te danken, en ten tijde van droefheid om Hem te smeeken en sterkte te vragen.

Dan is Mgr de Bisschop in de kerk gegaan om de plechtigheid voort te zetten onder andere 't zalven der muren en wijding van 't altaar van O.L. Vrouw, een waar meesterstuk. Na deze ceremoniën geëindigd is de plechtige Mis, in 't bijwezen van Zijne Hoogwaardigheid, gecelebreerd door den oudsten Priester, inboorling der parochie, de E.H. V. De Sadeleer, Pastoor van Cluyzen, bijgestaan door EH. Schutyzer, Director te Geeraardsbergen en den E.H. De Bruyn, Onderpastoor te Somergem. En alles was geëindigd ten één ure.

Dan heeft de Pastoor de Geestelijkheid, zijne medewerkers en andere uitgenoodigd tot een feestmaal vereenigd ten getalle van 60. Zijne Hoogwaardigheid zat de tafel voor, hebbende aan zijne rechterzijde MM. A. Brys Voorzitter van de Kerkfabriek en aan zijne linkerzijde C. Schouppe, Burgemeester. De E.H. Pastoor stelt de gezondheid van Zijne Hoogwaardigheid voor, die in min dan één jaar driemaal naar Denderhautem is gekomen. Hij bedankte Mgr voor de genegenheid welke hij de parochie heeft bewezen en verzekert hem dat Denderhautem aan God en Zijne Kerk zal getrouw blijven; getuigen van godsvrucht en geloofd zijn hier de talrijke priesters inboorlingen van Denderhautem. Hij dankte ook al degene die hem hadden ondersteund en het hunne hadden bijgebracht tot herstelling der kerk.

Mgr, op zijne beurt, antwoordt dat het voor hem een waar genoegen is zijne bediening te Denderhautem, bij dit braaf en gedienschtig volk, uit te oefenen. In één jaar is Mgr. het kerkhof, rustplaats der dooden, komen wijden; het vormsel aan de kinders bedienen; en nu de kerk komen consacreran, dat het huis der levenden zal wezen.

Onze Bisschop wenscht ook geluk aan de kunstenaars die met de uitvoeringswerken der kerk zijn gelast geweest en die zich zoowel van hunne taak hebben gekweten. Mgr die eindigt met eenen lof, wel verdient, te geven aan de E.H. Van de Putte, die zich toewijdt reeds 15 jaren aan 't welzijn zoo stoffelijk als geestelijk zijner parochie.

De heer Goethals antwoordt in den naam zijner medewerkers, dat zij, christene kunstenaars, niet zoveel met inzicht van tijdelijke winst werken, als voor de glorie van God om de achting van eenieder weerdig te zijn. Het Muziekgenootschap 'Moed en Volharding' heeft binst het feestmaal eene serenade gegeven aan Zijne Hoogwaardigheid die ze in persoon is gaan bedanken; en hunne uitleggende heeft hij de muzikanten met vaderlijke goedheid tot volharding in de schoone muziekkunst aangemoedigd. Mgr had ook allen lof voor den bestuurder den ervaren Heer Van santen voor den ievervollen Voorzitter den heer Notaris Van Oudenhove.

Deze feest zal te Denderhautem en bij allen die ze bijgewoond hebben eene lange en aangename herinnering laten.

Feestmaal

ter gelegenheid der Wyding
van de vergrootte en herstelde

Parochiale Kerk van Denderhoutem

SPIJSKAART

Oostendische Oesters.

Oetuil Soep.

Kralin met Polovische saus.

Ossenkarst met groenten

Skippen op zijn Havengo's.

Renneribekens met pepersaus.

Patrijzen met broodkroketjes.

Kreeftenbundel met Vincentiussaus.

Praalstuk.

Fruit en Nagerecht

17 September 1901

Ter informatie een afdruk van het omvangrijk feestmenu dat aan de geestelijkheid en de notabelen van het dorp aangeboden werd. (3)

1-HUYLEBROEK E., 'Denderhoutem, de Sint-Amandusparochie: vroeger en nu', pag. 23 e.v. HK Haaltert, 1985.

2- SAA, Den Denderbode van 22 september 1901.

3-Kerkarchief Denderhoutem

Even tijd?

Surf naar onze

nieuwe website !

<http://come.to/heemkring>

Julie medewerking gevraagd !

Sporadisch publiceerden wij in het tijdschrift merkwaardige familiefoto's uit lang vervlogen tijden. Fier als een gieter en fraai uitgedost poseerden de gezinsleden voor de lens. Unieke documenten. Ware het niet interessant de nog beschikbare opnamen te verzamelen, waar het nog mogelijk is de personen te identificeren en waar het wenselijk is, te voorzien van summere commentaar. Misschien resulteert dit in een 3de uitgave 'Mijne groeten uit Haaltert'. Praktisch: ben je in het bezit van dergelijke foto's (opnamen vóór 1950 van doop, trouw, familiebijeenkomst, jubileum, gewone gezinsopname) en mogen wij deze publiceren, geef een seintje a.u.b. Met de plechtige belofte dat alles netjes terug bezorgd wordt, alvast bedankt.

Volkshumor om U tegen te zeggen

„De ouderen gaan voor”, zei Seppe en hij smet zijn vader buiten.

„Ik voel nattigheid”, zei de boerin en zat met haar been in de beerput.

„Dat kost mij de kop”, zei het varken en zag de slachter arriveren.

„'t is allemaal in orde”, zei Wannes en zijn kot brandde af.

Bijnamen in Heldergem (2)

Dit is het tweede van een reeks artikelen over de bijnamen te Heldergem, een project opgestart n.a.v. 900 jaar Heldergem. In het eerste deel behandelden wij het tot stand komen van het project en de werkwijze. Daarin deden wij ook reeds een oproep om een aantal niet opgehelderde bijnamen te verklaren. Een aantal reacties (waaronder uit het verre Westerlo) waren bijzonder vruchtbaar, en wij danken de lezers van harte voor hun waardevolle bijdrage. De nieuwe inzichten werden meteen verwerkt in de volgende bijdragen. In deze bijdrage behandelen we de namen afgeleid van andere persoonsnamen, en de beroepsnamen. In een derde bijdrage komen de andere categorieën aan bod; wij houden de strafte inderdaad voor het einde, alhoewel. De integrale brochure zal op een later tijdstip worden gepresenteerd, met verwerking van op en aanmerkingen. Dit tweede deel willen wij opdragen aan de heren Denis Cooreman en Cyriel Hendrickx, twee van onze zeggelieden, die ons sinds het verzamelen van het materiaal ontvallen zijn

Ter verduidelijking geven we nog even de afkortingen mee die verwijzen naar de plaats van herkomst

Be = Berenhoek

Bo = Bovendries (het gedeelte tussen de Steenweg Aalst-Geraardsbergen en de kerk, met uitzondering van de Berenhoek, Mottenhoek en Mottendries)

D = Dorp (gebied rond de kerk, met Krekelenberg en Liefkenshoek)

H = Hoom (inclusief de Hoomweg)

K = Kerkstraat (gedeelte tussen de Kerk en het Oud-dorp)

M = Mottendries en **Mottenhoek**

OD = Oud-dorp

S = Steenweg

1. NAMEN AFGELEID VAN EIGEN (FAMILIE)NAAM

Deze categorie bevat eigenlijk twee soorten namen: deze afgeleid van de eigen voornaam, en deze afgeleid van de eigen familienaam of die van de voorouders. In een verdere fase kan dit worden opgesplitst in twee categorieën

Achtergoals (M)

Fam. Nachtegalee/Poppe/Temmerman

Hoewel sommigen van onze bronnen beweren dat er ooit een herberg geweest is "in de Nachtegaal", is de bron van deze landbouwersfamilie terug te voeren tot de familienaam Nachtegalee.. We krijgen hier te maken met een eigenaardige vorm van volksetymologie: een bekend woord wordt vervormd naar een woord waarvan alleen het eerste deel "achter" bekend is

Belle (S)

Gabriëlle Paerewijck

De voor de hand liggende verklaring (naar het franse "belle" = mooi) lijkt ons weinig waarschijnlijk.: een verkorting van de voornaam tot roepnaam lijkt ons eerder aannemelijk

Bodjes (S)

Aloïs De Bodt

De hele familie werd zo genoemd vb Bodjes Fonsken

Buizens (S)

Désiré De Leeuw

Een van zijn voorouders heette Buys. Zo is er ook de plaatsnaam. "Buizens molen", duidend op een thans afgebroken windmolen op het grondgebied van Sint-Antelinckx, niet zo erg ver van de dorpsgrens.

Casje Koek (D)

Alfons De Cooman

De tweede naam was waarschijnlijk (?) Casimir, vandaar ook zijn zoon Stauf Casje (zie aldaar) . Voor de familienaam, zie de koeken

- Constantien (D)** **Constant Sonck**
Een beetje eigenaardige vervorming van de voornaam, die best wel eens Constantijn of Constantinus zou kunnen zijn. In elk geval weten we dat hij bakker van beroep was.
- Constantooïzens / Constantdoesens (H)** **Constant D'Haese**
De voor- en de familienaam werden hier aan elkaar gehangen
- Courtens Die (K)** **Elodie De Court**
Het was vrij gewoon om een genitiefvorm te maken van de familienaam
- de koeken (Bo/D)** **Fam. De Cooman**
De verandering Cooman tot Koek lijkt ons een vorm van volksetymologie, daar de uitspraak van de oorspronkelijke familienaam [ü] is, zoals in "hooi". Er zijn nogal wat mensen met de familienaam De Cooman. Sommigen daarvan bleken nogal hevig en principieel te zijn. Vandaar ook de uitdrukking in Helder gem 't Is nen echte Koek, met de betekenis "hij komt recht voor zijn mening uit, en laat zich niet gemakkelijk van de wijs brengen" Toch bereikte ons het volgende verhaal.
Constant de Cooman was gehuwd met Albertina Perdaens. Hij was snoeier van beroep en woonde te Aaigem in de wijk Landries. Bij het kappen van een boom verloor hij het evenwicht en viel naar beneden. Hij overleefde de val, maar hield er een blijvende invaliditeit aan over en kon niet meer werken. Ze hadden vier kinderen en moeder Albertine was verplicht om te zorgen dat er geld in de lade kwam. Ze had een specerijenwinkel en reed met de kruiwagen van deur tot deur om koeken te verkopen De bijnaam "koek" was geboren. Bekend in Helder gem zijn "Fil Koek" en "Ritjes Koek", respectievelijk Theophiel en Henri De Cooman.
- den Beer (H)** **Beerens**
den Beer zijn finne (H) **Delphine Beerens**
den Beer (D) **Gustaaf Beerens**
Hoewel de verleiding hier groot is om deze namen onder te brengen bij de diernamen, zijn zij toch rechtstreeks afgeleid van de familienaam, die op zijn beurt kan afgeleid zijn van "beer" eerder in de betekenis van grof gebouwde persoon
- Felicieken (Bo)** **Felicien Andries**
Fraildeken (Bo) **Maria Fidelia De Wetter**
de naam Fidelia werd verward met Farahilde, dat dan op zijn beurt vervormd werd?
- Gelazekenze Cammen (OD)** **Camiel Sonck**
Hij was de kleinzoon van Philomena De Gelas,
- G(e)lazens Climme (Bo)** **De Gelas Clementine**
we hebben hier duidelijk te maken met een geval van volksetymologie, omdat de uitspraak van de familienaam verwant is met de dialectuitspraak "glas" (toevoeging van doffe e tussen g en l)
- Jeef (OD)** **Jozef Muylaert**
Een toch wel eigenaardige verkorting van de voornaam
- Lezonges (S)** **Petrus Beerens**
Is verwant met de franse familienaam "Lejonc", meer bepaald met Chrysostomos Lejonc, °Blicque (Henegouwen) ca 1792, en gehuwd met Rosalie Raeye (°Harpe, Henegouwen, ca 1795). Ze hadden een herberg langs de steenweg. Later kocht Petrus Beerens deze woning, maar het bleef Lezonges
- Lisken(Be)** **Alice De Luyck**
Hield winkel op de Berenhoek; haar dochter staat bekend als Lisken heur Paula
- Maria Boon (D)** **Maria Cobbaert**
Deze café-uitbaatster, die over heel Helder gem is gekend, is er thans niet woonachtig, maar komt er nog regelmatig op bezoek. Zij is de dochter van Irma Boon en kleindochter van Sie Boon
- Marieken Mauës (D)** **Maria-Theresia Maesschalk**
Een verkorting van de familienaam
- Mathille De Boe** **Mathilde Backaert**
De Boe was de familienaam van haar eerste man
- Melekes (D)** **Amelia Temmerman**
is een verkorting en genitief van de voornaam

Meng / bij Menges (H)**Firmin Van Cauter**

Verkorting van de voornaam. Interessant is ook de genitiefvorm.

Bekend is ons de uitspraak "meng zijn sokken"

Mien Dont (Be)**Domien De Saedeleer**

De familienaam is meer dan waarschijnlijk verwant met de familienaam d'Hondt, hoewel hiervan geen genealogische bewijzen te vinden zijn

Minekaus (K)**Dominica Van de Wiele**

De voornaam werd verkort en kreeg een genitiefvorm

Mille (Bo)**Melanie Lievens**

Ook hier krijgen we een eigenaardige verkorting van de voornaam

Pedewinze Fil /Charles Pedewin (K)**Karel en Theopiel Gosseye**

De twee broers verbleven veel bij Petrus De Winne, afgekort en genitief wordt dit pee de wins. Van Charles (Chaulen) is de volgende spreuk bekend.

Volgens Charles mocht iedereen doen wat hij graag deed en daarom zei men "Elk zijnen zin, zei Chaulen Pedewin, en hij deed zijn voorbroek (=guld) van achter maken"

Pitterken (Bo)**Petrus Haezaert**

Was een bekende café-uitbater. Hij had een orkest, dat op de jaarlijkse kermissen speelde onder de naam "Peter, Pitter en Tombola". Het woord is waarschijnlijk een vervorming van Peterken

Ritjes Koek (Bo)**Henri De Cooman**

Hier krijgen we te maken met een dubbele vervorming. Henri werd verkort tot Rie, en kreeg dan zijn verkleinende bezitsvorm, waarbij er dan nog eens een verkorting van de klinker plaats vond. Familienaam, zie De koeken

Rosaliekens (K)**Rosalia Rottiers**

ook de kleindochter Rosaliekes Eliane (Bo) (Van den Driessche) werd zo genoemd

Sieken (H)**André Braeckman**

Alexis is de tweede naam van André, met afkorting en diminutief wordt dit "Sieken"

Sishoebeek (D)**Franciscus Hoebeke**

Voor- en familienaam worden aan elkaar gehangen. Van hem is de volgende anecdotte bekend

Sis ging iedere zondag naar de Hoogmis. Wanneer de klokken om half negen weergalmden over de parochie, verliet hij stipt zijn woning. Tussen zijn huis en de kerk stonden vier cafés, die hij allemaal bezocht, want het waren allemaal klanten van zijn slagerswinkel: bij Ristaus, bij Bauken, bij de Smet en bij Sis Perdaens. In elke herberg dronk hij twee leerzen (laars of leeês). Een leers kwam ongeveer overeen met drie "druppels" of 3x2 cl., maar toch was hij nog tijdig in de mis van 9 uur. Na de mis bezocht hij dezelfde herbergen in omgekeerde richting, en weer dronk hij in elke herberg twee 'leerzen'.. Hij was even vlug thuis als de mensen die na de mis wat praatten over koetjes en kalfjes, maar hij had bij zijn thuiskomst ongeveer één liter jenever gedronken.

Sis Perdoosj (D)**Franciskus Perdaens****Soetj (Bo)****Frans De Cooman**

Dit lijkt ons een zeer eigenaardige verkorting van François, of Soi, wat in ons dialect als "Suë" wordt uitgesproken

Temmer(ken) (Bo)**Roger en Johan Temmerman**

de vader werd Temmer of Zjeken Temmer genoemd, de zoon Temmerken

Thijsenzens Omer (Omer Thijs) (Be)**Omer De Henau**

Bewoont de hoeve van Bernard Thijs, de grootvader langs moeders zijde. Eigenaardig is dat de "nieuwe" bijnaam zo was ingeburgerd, dat hij een heuse familienaam werd. Velen kenden (en kennen) trouwens de "echte" naam van Omer niet en bleven stevast het antwoord schuldig als men in het dorp naar De Henau (die handelaar in landbouwprodukten was) kwam vragen

T(r)iesjerken (Bo)**Alfons Triest**

waarschijnlijk hebben we hier te maken met een verkleinwoord van Triest. Een tiesj(er)ken betekent ook een klein iets of iemand

Toor Bot (Bo) Opnieuw een dubbele vervorming: de voornaam is een verkorting, bij de familienaam werd het lidwoord weggelaten	Hector De Bodt
Troejerze Remi (K) Het gaat hier gewoon om een dialectuitspraak van de familienaam	Remi De Troyer
Zoëleërze Jef (Bo) Bewoonde het hof van zijn grootmoeder Barbara De Saedeleer	Jozef De Swaef

2. VOORNAAM VAN DE VERWANTEN

A. Vaternamen (patronymica)

Bertenzen René (Bo) Zoon van Albert Van Der Biest	René Van der Biest
Cie Carlo (Bo)1 Woonde op Bovendries, en was een zuiders type, met zwart haar en bruine huidskleur. Na enig zoekwerk vonden we een voorvader terug die Carolus Schandevijl2. Wanne Carlo (H), was niet zijn echtgenote, zoals wij aanvankelijk vermoedden, maar wel zijn zuster. Zij heette Maria Johanna Schandevijl en was gehuwd met Constantinus Leopold Van den Driessche	Franciscus Schandevijl
Dolf zijne zjang (S) Zoon van Adolf Jacobs	Jan Jacobs
Fernantens (H) Placide van Cauter was gehuwd met Maria Hortensia Van Wassenhove, en zij was de dochter van Ferdinand. De naam ging dus over op de schoonzoon en vandaar op de kinderen	Placide, Aimé en Rafaël Van Cauter
Gijskeze Charel (M) Waarschijnlijk heette een van zijn voorouder Gijs of Gijsbrecht	Karel Van Liedekerke
Ivokes (H) de vader heette Ivo Braeckman	Fam. Braeckman- De Leeuw
Jaun Lowie (Be) Louis was een zoon van Joannes Volckaert, doch de verkorting naar "Jaun" (fonetische schrijfwijze) is op zijn minst opmerkelijk te noemen, daar de gebruikelijke roepnaam "Zjang" was <i>Op Bovendries bestond er een soort van aftelliedje, dat deel uitmaakte van een potpourri en dat ging als volgt "21, 22, 3 à 4 à 5 à 26, 27, 28, 29, 30, en Jaun Lowie, en Jaun Lowie, en we zijn er honderd ja-aren bij- een, ondereen, en Jaun Lowie, en Jaun Lowie, en we zijn er honderd ja-aren bijeen, ondereen.</i>	Louis Volckaert
Loo Stauf (H) was de zoon van Leo, op eigenaardige wijze afgekort tot Loo	Gustaaf Scheerlinck
Luiks Albert (Be) was afkomstig uit Aaigem en de zoon van Alexis.. Mogelijk is daaruit de verkorting van Alex naar Lex gegroeid, doch dit is verre van zeker	Albert Perdaens
Maxe Foos (Bo) een van zijn voorouders was waarschijnlijk een Max(imiliaan)	Alfons D'Hoker
Natjes Mie (Bo) waarschijnlijk heette haar (groot)vader Donatus, verkort tot Natten, en diminutieve bezitsvorm Natjes	Maria D'Haeseleer
Peedens Linne (Be) Zowel de voornaam als de familienaam blijken weinig met de echte naam hebben te maken. Wanneer we weten dat het gaat om de dochter van Petrus Braeckman, , is wel een en ander duidelijk	Cesarine Braeckman
Pierkenze Stauf (D) Zoon van Pieter, met als verkorte diminutief "Pierken"	Gustaaf De Jonghe
Polleken Sis (Bo) Was de zoon van Leopold Brusselmans	Frans Brusselmans

Polydoor zijn Maria	Maria Van Den Dooren
Is de dochter van Polydoor Van Den Dooren, limonadefabrikant en herberg- en zaaluitbater. Hij maakte ooit limonade op de hoek van de Heldergemstraat en de Vijverstraat, in een gebouw dat men 't Smesj (de smidse) noemde. Aan de naam van zijn zaal, gelegen op het Oud-dorp is trouwens een leuke geschiedenis verbonden. "Zaal Breda" zou zijn naam gekregen hebben na een reis naar de gelijknamige Nederlandse stad.	
Rien zijn Julie (K)	Julie Lievens
Was de dochter van Rinus	
Stien zijn Urma (Bo)	Irma Hendrickx
Was de dochter van Constantinus (Stien)	
Teppen zijn Mandjen (K)	Amand Moreels
Opvallend is hier dat de naam afgeleid is van de bijnaam van de vader, Mandjen heeft niets met het gelijknamige voorwerp te maken, maar is een diminutief (verkleinwoord) van Amand	
Thomassens (Bo)	Jan D'Haeseleer
Was de zoon van Thomas, een oud-burgemeester (3). Het suffix -sens is typisch voor vadersnamen: zoon van de zoon van Thomas	
Vitalze Miel (Bo)	Emiel Verbeken
Was de zoon van Vital Verbeken	
Zoonens Cecile (M)	Cecile Groebbens
De eind -s laat vermoeden dat het hier om een patronymicum (zoon van) zou gaan, hoewel ook de naam Zoonens als "plaatsvervangende" familienaam werd gebruikt	

B. Moedernamen (Metronymica)

Baukes Irma (D)	Irma Coppens
Was de dochter van Barabara De Jonghe	
Celle Berken (Bo)	Albert Renneboog
was afkomstig uit Haaltert en de zoon van Celestine Vijverman. Deze voornaam kan inderdaad verkort worden tot Celle	
Danne heure fil (OD)	Theofiel Bisback
Zoon van Maria Prudentia Van Impe, kleinzoon van Joanna van Impe. Toch lijkt ons de vervorming van Joanna naar Danne een ietwat bizar	
Dieken heur Madeleine (Bo)	Madeleine De Pelsmaecker
Was de dochter van Elodie De Wetter, die een herberg uitbaatte op de Heldergemstraat	
Fiekies Yvonne (K)	Yvonne Van Durme
was de dochter van Sophie van Melkebeke	
Letaus Liza (K)	Elisa D'Hondt
was de dochter van Coleta. Deze naam werd verkort en in genitiefvorm gebruikt, daarom de -s	
Nastekes Peeken (Bo)	Petrus Temmerman
was de zoon van Anastasia De Wilde	
Nelle heur Maria (Bo)	Maria Groebbens
haar moeder heette Petronella De Neve	
Ristauze Pee (D)	Petrus De Troyer
Zoon van Evarista Raes	
Roekenze Stauf (D)	Gustaaf Bisback
Zoon van Alexandrina De Roeck	
Siska Wielens Delle (OD)	Adela d'Hondt
was de dochter van Francisca Van de Wiele	
Stiffe heur Bertha / Stiffekens Bertha (Bo)1	Bertha De Leeuw
Dochter van Stefanie Lejonc, en kleindochter van Chrysostomos Blicquy (Henegouwen) die ca 1792 een herberg had op de steenweg.	

Stiffe heur Bertha / Stiffekens Bertha (Be)²

Dochter van Stefanie De Neve

Bertha De Wetter

Stinaus Matille (K)

Mathilde was de dochter van Constanta Van Melkebeke. Ook hier krijgen we het verschijnsel van de dialectuitspraak <au> van de lange <a:> die dan een genitiefvorm krijgt

Mathilde Andries

C. Naam van de echtgeno(o)t(e)

Fonkes Therese (K)

was de echtgenote van Donaat Vonck

Theresia Moreels

Mandine heure Kaur (K)

Oscar (afgekort tot Kaur) was de echtgenoot van Amandine De Cock

Oscar Beerens

Naut zijn Marieken (Bo)

Haar man heette Donatus, wat in het Heldergerms werd afgekort tot Naut

Marie De Vulder

Seen zijn Urmou (Bo)

haar echtgenoot heette Arsène Matthijs

Irma Bonne

3. NAMEN DIE WIJZEN OP BEROEPEN EN FUNCTIES (ook onrechtstreeks)

Hier behandelen we alle beroepsnamen, met uitzondering van deze die verwijzen naar een herbergnaam.

Deze brengen wij onder bij de plaatsnamen of toponymica

Bakkers (S)

waren bakkers en landbouwers

Fam. Van Herreweghe

Barco (Bo)

Deze electricien was verdeler van het merk "Barco", en ook nadat dit merk ophield met het produceren van toestellen voor huishoudelijk gebruik, en hij bijgevolg andere merken verkocht, bleef hij zijn naam behouden

Marcel Coppens

Bisschop (K)

Dat sommige mensen zelf hun bijnaam verzonnen, bewijst het volgende verhaal.

De familie De Cooman waren harde werkers, want naast het snoeien van de bomen werkten ze ook in de steenbakkerij. Henri had de taak om de aarde in vormen te doen; men dacht daarbij aan het vormen van van de kinderen door de bisschop, en men noemde hem bisschop. Henri was blijkbaar erg met deze naam opgezet, want hij zou tegen zijn werkmakers gezegd hebben: "Als ge mij bisschop noemt, betaal ik een liter jenever". Meteen was zijn spotnaam geboren

Henri De Cooman

Bisschop zijn Tine (Bo)

Valentine Van Melckebeek

boere Marcel (Bo)

Marcel Jacobs

boer Jacob (Bo)

Gustaaf Jacobs

de naam heeft Marcel eigenlijk meegekregen van zijn vader boer Jacob, die een van de vele kleine boeren was die Heldergerm in de vorige eeuw "rijk" was. De man was echter meer bekend als schrijnwerker, en volgens onze zegslieden allesbehalve een "boer" in de negatieve betekenis van het woord.

Boerken Cooreman (S)

Gustaaf Cooreman

Bijna niemand kende de eigenlijke voornaam van deze joviale dorpsfiguur. Misschien had het te maken met het feit dat hij in zijn verschijning wat op een hereboer leek, maar dit blijft een gissing

Boerken (Vermassen) (OD)

Kamiel Vermassen

deze bekende bierhandelaar reed jaren rond met op zijn bierwagen het opschrift Kamiel (boerken) Vermassen. Toen zijn kinderen de ronde overnamen, werden dat Boerken zijn gasten

Boezjeken (K)

was beenhouwer (in het frans "boucher"). Daarvan komt ook de naam Bouzje zijn Emma

Jozef Andries

Blok Jef (Bo)

Maakte klompen of "holleblokken"

Jozef Haezaert

Chauleken de kliërmauker (Bo)

was een kleermaker, vrij klein van gestalte, die Charles(Karel) heette

Karel De Schrijver

Chauleken Muntjbaul (OD)**Charles Verbeken**

Charles verkocht snoep of in het Heldergems "muntballen".. Het woord 'muntbal' is op zichzelf ook zeer interessant, omdat het gebruikt wordt voor alle vormen van snoep. Ouderen zeggen nog steeds 'Moe je ne moentjbaul emmen' voor 'wil je een snoepje'

Maria De Witte, echtgenote van Charles, was afkomstig uit Woubrechtgem, en bij de wieg van haar zoon Cyrus, zong ze steeds "Ik wiege mijne Cyrus en ik roere mijne pappe en ik loat mijnen Charel dansen"

Champetterken (H)**Gustaaf Van der Haegen**

zijn vader was veldwachter te Nederhasselt

de kween (H)

*

Een kween is een nogal negatieve bijnaam voor een oude vrijster, meestal ook voor iemand die nogal pin-nig is. Het woord is uiteraard verwant met het Engelse "queen", maar het heeft een betekeniswijziging in ongunstige zin doorgemaakt

de meester zijn Maria (D)**Maria Cooreman**

haar echtgenote is Albert De Neve, die de laatste onderwijzer van Heldergem was

de meester zijn Maria (Bo)**Maria De Mulder**

zij was de echtgenote van Albert Pevernagie, die jarenlang onderwijzer in Heldergem is geweest

Dekkers Lis (H)**Alice De Cock**

was de dochter van een strooidekke

den architect (D)**Remi De Smet**

zorgden voor het draineren van land en weiden; was dus geen echte architect

den bakker (OD)**Victor Beerens**

was vroeger bakker

den boer (H)**Benedict Goeman**

de familie Goeman zijn van oudsher landbouwers "boeren" te Heldergem

den bokser (Bo) 4**Victor Raes**

was een bekend beroepsbokser

den burgemeester/ burremieëster (H)**Aimé Van Cauter**

was de voorlaatste burgemeester van Heldergem (van 1947 tot 1967) 5

den burgemeester zijn Leine (Bo)**Helena D'Haeseleer**

was de dochter van de oud-burgemeester van Heldergem. Leine is uiteraard een verkorting. De familie D'Haeseleer leverde trouwens heel wat burgemeesters in Heldergem, reeds van in 1684 - 6

den eirenmerchand (Bo)**Frans De Cock**

was uiteraard eirerhandelaar

den entrepreneur (Bo)**Remi De Turck**

was een bekende bouwondernemer in het Heldergemse

de Juzen zijnen Toor (K)**Hector Lievens**

Of de vader van Hector (Toor) ooit rechter is geweest, weten we niet met zekerheid. Wel weten we dat hij een echte poetsenbakker was. Daarom het volgende verhaal.

Vijftig jaar geleden overleden de meeste mensen thuis. Wanneer hun stervensuur naderde werden ze berecht met het sacrament der stervenden.. De pastoor vertrok te voet aan de pastorie, hij hield het H. Sacrament in een beursje in de hand. Hij was vergezeld van de koster die voor hem stapte met een bel in de hand. Hij belde altijd tweemaal, wachtte dan een paar meter, en belde dan opnieuw tweemaal, en dit tot aan het huis van de stervende. Op een warme zomeravond weerklonk opeens het gerinkel van een bel, tweemaal met onderbrekingen. Alle mensen uit de buurt spoedden zich naar buiten, want de pastoor was in aantocht voor een berechting, dachten ze. Wie was er stervende? Zoals het een christen mens past, knielde iedereen neer, wachtend op de komst van de pastoor...maar hij kwam niet. U kan al raden wat er gebeurd was. Toor bezat een bel, en in een venstertje op de zolder bootste hij een berechting na. Na een tijdje dropen de geburen af: ze waren opnieuw gefopt door de Juzen zijnen Toor.

de suisse (Zwisj) (H)	Remi D'Herde
was gedurende meer dan 60 jaar suisse in de kerk. De naam "suisse" zou afkomstig zijn van de Zwitserse soldaten, die de orde in de kerk moesten handhaven	
Doken Blauwduif (K)	Judocus Callebaut
Judocus, afgekort tot Doken woonde vroeger in het duivenlokaal "De Blauwe Duif" op de Keienberg te Haaltert. Is dus een naam die verwijst naar de naam of het uithangbord van een herberg, iets wat wel vaker voorkomt bij naamgeving.	
Doren Masj (H)	Isidoor De Rijck
was metser van beroep	
Ferailleur (OD)	Jan Van de Velde
was bouwvakker, meer bepaald ijzerverbinder ("ferailleur" in het Frans)	
Fil corporaal (Bo)	Theophile Hendrickx
was korporaal bij het leger	
Fil de Champetter (D)	Theofiel De Cooman
was de laatste veldwachter van Heidergem	
Filleken Dorsmolen (Dësmeulen) (B)	Theofiel Andries
was een van de eersten die een dorsmolen bezat. Filleken was ook een echte uitvinder en knutselaar	
Foos Cent (Ceng) (K)	Alfons Van de Wiele
Alfons, die bakker was van beroep, was ook stoelzetter in de kerk en haalde ook het stoelgeld op. Vandaar de naam Cent	
Frans Viggen ('t Viggen) (D)	Frans D'Hoker
Was vighenhandelaar	
Foos Masj (H)	Alfons Andries
was de zoon van een metser	
Foosken ei (S)	Alfons Van der Biest
Was de zoon van een handelaar in eieren	
Goemans Mistes (H)	Anna De Wilde
Was de echtgenote van Benedict Goeman. Het was nogal eens de gewoonte om de boerin "mistes of mistes" te noemen, een verkorting van "meesteres"	
Henri Schrijn (K)	Henri Van Den Driessche
was schrijnwerker	
Henri uit de Welvaart (OD)	Henri Hespeels
woonde in een winkel van "de Welvaart". oorspronkelijk een soort keten van coöperatieve winkels	
Jeanne Kool (Bo)	Gabrielle Coutaert
handelaarster in steenkolen. Bijna niemand kende haar echte naam.	
Jef Kool (Bo)	Jozef Hendrickx
Kolenhandelaar	
Jef Masj (H)	Jozef Andries
Jozef was metser	
Juleken Moentjbaul (OD)	Jules De Vulder
gehuwd met Thereseken Chocolat; waren caramelmakers (zie chauleken moentjbaul)	
Juul de champetter (Bo)	Jules Hendrickx
was veldwachter of champetter	
Koster (H)	Fam. Van Herreweghe
Was deze man koster of kon hij alleen maar goed zingen, of een instrument bespelen, of hielp hij in de kerk?	
Linne Masj (K)	Adeline Andries
Haar vader was metser. Zoals in een aantal gevallen gaat de beroepsnaam hier over van vader op dochter, en fungeert hier als een echte familienaam	
Lowie Masj (K)	Carolus Ludovicus Breynaert
Was de zoon van een metser ("masj" is mortel)	

Mannenze Stauf (D)	Gustaaf Van Wassenhove
Misschien was hij mandenmaker, doch we hebben dit niet met zekerheid kunnen achterhalen	
Maurice Kool (M)	Maurice Van Liedekerke
Was eveneens kolenhandelaar	
Meeken de ververeër (Bo)	Aimé Verbeiren
Meken is uiteraard de verkorting van Aimé, die verver van beroep was	
Meester de Neve/Albert	Albert De Neve
De laatste hoofdonderwijzer van Heldergergem	
Meester Albert/Louis	Albert en Louis Pevernagie
Beiden waren onderwijzers te Heldergergem in de gemeenteschool	
Meester Noilje (K)	Omer Van Geyt
Omer was kleermaker van beroep; noilje is dan ook de dialectuitspraak van naald, een van de noodzakelijke attributen van een kleermaker. Het woord "meester" werd gebruikt voor iemand die in zijn ambacht een bijzonder diploma haalde of met anderen onder zich werkte (denk aan meester-gast). Soms ook overdrachtelijk voor iemand die zijn vak gewoon goed kende	
Merken frit (K)	Omer Verbeeren
Was frituuruitbater	
Milleken de plekker (K)	Emiel Van Durme
Was zelfstandig stukadoor, ofte plekker in het Vlaams	
Monty (Bo)	René De Pauw
Was een handelsreiziger van producten met de naam "Monty"	
Ou meesters (Bo)	Gezusters De Swaef
zij waren beiden dochter van een onderwijzer	
Pee bazar (K)	Petrus Meganck
had een kleine winkel waar alles te koop was. Zijn dochter noemde men "Nieken bazaar"	
Pee den bakker (K)	Petrus Van De Wiele
Was bakker van beroep, op dezelfde plaats waar nu nog de bakkerij 't Winkelken gevestigd is	
Pee den bakkers (K)	Fam. Van Der Steen
was eveneens bakker	
Peeken Botermelk (Bo)	Petrus De Cock
ging rond met botermelk ?	
Peeken Smet (Bo)	Petrus Baetens
was smid van beroep	
Pee koster (D)	Petrus Van Den Neucker
was oud-koster. Zijn zoon Jozef was Pee kosterze Jef (OD)	
Peken groensel/Peken savooi (Bo)	Petrus Gosseye
was een groentenhandelaar, en had een kruidenierswinkel	
Pol Manne (Bo)	Leopold Groebbens
deze mandenmaker woonde als enige in een straat, thans deel van de Hogendries, maar vroeger aardeweg. Zijn huis werd tijdens de oorlog platgebombardeerd, maar de straat word nog door iedereen "de pol manne" genoemd	
Polleken Keunink (Keuninksken) (M)	Leopold De Wetter
Had zeven zonen, en het is de gewoonte dat de zevende zoon naar de koning wordt genoemd	
Polleken Kuiper (D)	Leopold Haezaert
Waren kuipers (vervaardigen van houten vaten) van beroep	
Slappes (D)	
Mon Slap (D)	Edmond De Troyer
Maurice Slap (Bo)	Maurice De Troyer
Maurice was de zoon van Edmond.	

Deze laatste werkte tijdens de Eerste Wereldoorlog in de melkerij. De Duitse bezetter kwam en eiste een deel van de melk op. Men leverde de gevraagde liters maar verzwakte de melk door er water aan toe te voegen, wat men in de volksmond slap noemt. Vandaar de naam. De naam Slappens ging ook over op de familie Moreels, waarvan zowel de twee broers als hun kinderen bekende marktkramers zijn.

Stauf Dekker (D) Waren strodekkers van beroep	Gustaaf De Cock
Staafelo (Staaf velo) (Bo) Was fietsenhandelaar en later grossist in huishoudartikelen. Zijn kinderen zetten de zaak voort, thans de enige supermarkt die Heldergem rijk is (zie Eliane uit de Cash)	Gustaaf De Rijck
Stokchampetter (Bo) Was hulpveldwachter, dus waarschijnlijk met als enige wapen een stok of matrak	Prosper Hespels
Sisken Mol (H) Had de reputatie om een goede mollenvanger te zijn	François Van Impe
Susken de wrijver (S) Mensen gingen bij hem op zich te laten genezen door handoplegging (wrijven), wat dan meestal gepaard ging met het volgen van een "beeweg" (bedevaart)	Franciscus Cobbaut
Thereseken Chocolat (OD) Echtgenote van Juleken Moentjbaul (zie aldaar)	Theresa Provost
Tist heiring (OD) De voornaam is de afkorting of roepnaam voor Jean-Baptist, zijn familienaam kreeg hij omdat hij met haring leurde. Zijn dochter werd dan Tist heiring zijn Poldine .	Jan-Baptist D'Hondt
Toor de Moljer (Bo) bezat een mechanische molen om graan te malen. Moljer is de dialectuitspraak van mulder of molenaar	Victor Coppens
Toor Masj (OD) was de zoon van een metser (masjer)	Hector Andries
Torken Schoen (ook boer schoen zijn Torken) (K) was uiteraard schoenmaker	Victor Hanssens
Valerie de koster (ook credo genoemd) (Bo) deze heer was koster en fotograaf in het dorp. De naam credo is uiteraard een verwijzing naar de liturgische dienst	Valerie De Backer
Vlam (Bo) kolenhandelaar	Victor Volckaert

Aanvullingen en opmerkingen zijn welkom bij.

William Minnaert	Heldergemstraat 106	9450 Heldergem	william.minnaert@smic.be
Roger De Troyer	Hallebaan 3	9450 Heldergem	

1 Informatie van mevr. De Winne-De Bodt, waarvoor onze dank

2 BOELAERT, G., DE TROYER, R., SCHEERLINCK, J. , Gezinsreconstructie van Heldergem 1798-1900, Heemkring Haaltert, 1996

3 MINNAERT, W. , e.a. Bijdrage... p161

4MINNAERT, W., e.a., Bijdrage tot de geschiedenis van Heldergem, Heemkundige Kring Groot-Haaltert, 1996, p.324

5 MINNAERT, W. e.a. Bijdrage, p184

6 lb, p 150 en 184

Heldergem, nostalgisch bekeken

*In Heldergem waar ik ben geboren
Daar heb ik voor altijd mijn hart verloren
Ik sleet er een zorgeloze jeugd
En werd er opgevoed in eer en deugd*

*Mijn ouders waren gewone lieve mensen
Die rekening hielden met mijn wensen
Tijdens de oorlogsjaren
Moest ik veel ellende ervaren*

*In '45 was de oorlog voorbij
En iedereen was blij
Wij herbegonnen met nieuwe moed
Wij waren vrij en dat was goed*

*In Heldergem wonen heel gewone lieden
De industrie heeft er niet veel te bieden
Een pantoffelfabriek verschaft wat werk
De rest pendelde van her naar der*

*Er waren enkele middelgrote boerderijen
Maar vele kleine konden met moeite gedijen
Ze werkten van 's morgens vroeg tot de avond laat
Maar financieel waren ze er niet veel mee gebaat*

*Velen trokken naar Frankrijk om de campagne te doen
Voor 't onderhoud van hun familie, niet voor 't fatsoen
Na 6 à 8 weken keerden ze terug naar hun gezin
Ze hadden weer geld voor het onderhoud en de min*

*De wagenmaker, smid en herbergier
Leefden beter door de winst op het vertier
De middenstand in 't algemeen
Waren financieel beter dan iedereen*

*De jeugd leefde onbezorgd en maakte plezier
Met wat weinig drinkgeld voor hun vertier
In de cinema bij Noteris en in 't café bij den Dikken
Versleten ze vele uren en de rest kon stikken*

*In '76 werd de fusie een feit
Maar tot wat heeft het ons geleid
De pastorie, 't gemeentehuis, alles werd verkocht
Het onderhoud van de wegen, dat is ver gezocht*

*Heldergem, het kleine broertje in de rij
Wordt steeds vergeten door de heerschappij
Men heeft ons een beeld beloofd vanaf het eerste uur
Wij hopen dat het er komt in deze legislatuur*

*Ik wil dit geschrijf positief besluiten
Want ik weet het gaat steeds om duiten
Heldergem, mijn dorpje, ik heb je lief
Ik zal altijd van je houden met hart en ziel*

*En als mijn laatste uur zal zijn geslagen
Dan wens ik dat ze mij zullen dragen
En laten rusten in Heldergemse grond
Mijn dorp dat mij dierbaar was tot de laatste stond*

Roger De Troyer

Schenkingen Documentatiecentrum

Wij danken:

Marcel en Omer Van Cromphaut, Haaltert : doodsbriefen, boeken 19de eeuw, telefoongids 1936
Achiël Temmerman, Haaltert : pentekening kerk Haaltert
Jan Moulart, Haaltert : doodsprentjes onderwijzersfamilie Van Gutte
Bernadette De Luyck, Terjoden : dagboeken fam. De Clercq 1800
Guido Van Rossen, Denderhoutem : doodsprentjes

Nieuws van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde-afdeling Aalst

De VVF richt een 6-delige cursus in voor beginners en minder ervaren genealogen. Op wetenschappelijke basis worden de middelen aangereikt om persoonlijk deze fascinerende speurtocht naar het verleden aan te vatten en met succes door te zetten.

Met familiekunde kunnen vele generaties voorouders in herinnering gebracht worden, de familiewaarden in ere herstellen en de familie of de naamgenoten samenbrengen aan de feesttafel. Maar eerst moeten ze onder het stof vandaan gehaald worden, ze in hun dorp doen herleven en de eigen familiegeschiedenis samenstellen voor het nageslacht.

Plaats: documentatiecentrum VVF (crypte-zijkant kerk) Erembodegem

Data: zaterdag van 9u30 tot 12u op 6, 13, 20 en 27 oktober en 3 en 11 november 2001.

Inschrijven vóór 1 oktober en 1000BEF storten op rekening 436-5069751-08 van VVF Aalst.

DENDERHOUTEM

Door de eeuwen heen

Edgard Huylebroeck

Onder auspiciën van de Heemkundige kring

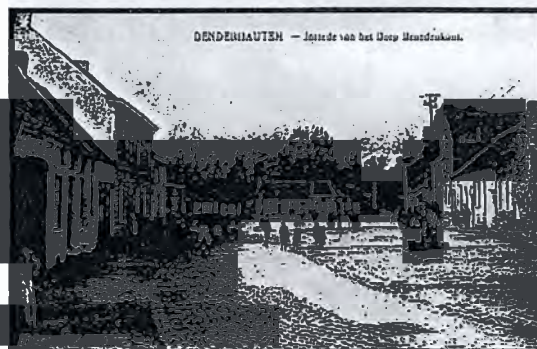
Als onze Bellemannen nu nog het groot nieuws vanop de steen bij de kerk, na de hoogmis, zouden kond doen, dan brachten ze op dit moment inderdaad groot, zeer groot nieuws aan de bevolking...

Wat is er dan gebeurd? Aan alle mensen van 'Atom' en ver daarbuiten wordt nu de geschiedenis van de gemeente uit de doeken gedaan. In een mooie uitgave, meer dan 400 pagina's, leert men het reilen en zeilen op dit dorp kennen. tot het einde van zijn autonoom bestaan: 1976.

Tal van Baljuws, meiers, burgemeesters, schepenen, champetters enz., zijn er van in heel oude tijden terug te vinden. Waar het kon werd de familie aangeduid. Veel wijken en straten zijn van oude datum. En het actieve leven van vroeger? De tijd van ambachten en neringen is ook hier niet meer te vergelijken met de huidige situatie van ten top gedreven mechanisatie. Is het niet

jammer dat geen enkel van onze 4 windmolens stand heeft gehouden? Wie hadden ze in bezit? Waar stonden ze? Wat bleef er van over?

Inzake onderwijs vonden we een massa gegevens, uiteraard meer in de 20ste eeuw. En de politiek? Dat boeiend bedrijf, vooral vanop afstand bekeken. Op dit stuk kan ons dorp zeker niet klagen: waar komt immers de naam 'Adv. De Backer' vandaan? Een hartig woordje wordt over de 'oud katholieken' en hun tegenstrevers de 'Daensisten' gezegd. Wie hoorde trouwens van twee burgemeesters die op één en dezelfde dag ingehuldigd werden op dit dorp? Wat met de ludieke 'bokken'-historie? Wie kent ons 'groot' volk? nl. onze 2 hoogleraren? Ook droeve tijden beleefde ons volk. Vreemde troepen allerhande hielden hier soms lelijk huis. Er waren kort na elkaar twee vreselijke wereldoorlogen in de eerste helft der 20ste eeuw. Welke bekende sportvedetten zagen hier het levenslicht? En het voetbal? Ook het cultureel leven wordt behandeld. Een belangrijk hoofdstuk handelt over de verworvenheid Herlinkhove. Dit mooi landelijk gebied viel ons in 1807 in de schoot.

Wie nu waarlijk eens grondiger zijn dorp wil leren kennen, kan dit in woord en beeld vinden in ons nieuw werk. Naast verantwoorde gegevens bevat het boek tal van illustraties: foto's, waaronder heel mooie kleurenfoto's, kopieën van belangrijke teksten, grafieken, enz...

Technisch gegeven:

formaat 170mm x 245mm - mooie luxe-uitgave, ingenaaid, met harde cover. Meer dan 400 p. verzor- de druk op goed papier. Achteraan verschijnt de lijst van de intekenaars. Mocht iemand anoniem wen- sen te blijven, dan moet dat uitdrukkelijk op het overschrijvingsformulier vermeld worden. Graag duide- lijk naam, voornaam, volledig adres. Telefoon kan nuttig zijn.

Prijs: 1500 BEF. bij voorinschrijving. Voor de verzendingskosten wordt 150 BEF aangerekend. Sluiting voorinschrijving 15 september e.k. - nadien 1800 BEF. Rekening 000-0503491-61 van E. Huylebroeck, Denderhoutem